

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä

**KESKI-SUOMEN JA POHJANMAAN
MAAKUNTIEN VERKOSTOITUNUT
VAMMAISTYÖN
KEHITTÄMISYKSIKKÖ-HANKE**

POKEVA

**LOPPURAPORTTI
syksy 2009**

Tero Oinonen, Ulla Yli-Hynnälä, Armi Mustakallio

2007–2009

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Mustakallio Armi, Oinonen Tero, Yli-Hynnillä Ulla
Raportin nimi	Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien verkostoitunut vammaistyön kehittämissyksikkö-hanke POKEVA. Loppuraportti
Kustantaja	Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä
Painopaikka	
Vuosi	2009
Sivumäärä	

POKEVA-hanke palveli neljää maakuntaa vammaisalan kehittämisessä. Se loi pohjaa vammaisalan laajapohjaiselle valtakunnalliselle kehittämiselle käynnistämällä KASTE -ohjelmaan suunnatun vammaispalveluihin kohdistuvan hankkeen valmistelutyön. POKEVA -hankkeen päättyessä tämä valmistelutyö on hyvässä vaiheessa ja sen odotettiin saavan rahoitusta.

POKEVA-hankkeen tavoitteet kattoivat koko vammaispalvelujen laajan kirjon ja hanketyössä tehtiin valintoja mihin keskitytään. Hankealueelta kootuissa asiantuntijaryhmissä rakennettiin malleja haastaviin tilanteisiin, varhaiskuntoutukseen ja palvelusuunnitteluun ja -ohjaukseen. Mallit pystyttiin viimeistelemään mutta mallien käyttöönottoon ja juurruttamiseen tarvittaisiin pidempää hankekautta.

Laitosasumisen rakennemuutosta pyrittiin edistämään kartoituksilla ja tiedottamalla kunnille palveluasumisen rahoitusmahdollisuuksista. Keski-Suomessa laitosrakenne oli jo purettu ja sairaanhoitopiiri otti hankeaikana osan kehitysvammaisten erityispalveluista vastuullensa.

Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan hankkeen lopussa ja se otettiin keskeisesti kehittämistyössä huomioon. Palvelusuunnittelun mallit tehtiin uuden lain mukaisiksi ja henkilökohtaisen avun kehittäminen lähti liikkeelle Tekesin rahoittaman HAVU-hankkeen myötä, jonka suunnitteluun POKEVA-hanke antoi asiantuntemuksensa.

SISÄLTÖ

JOHDANTO

1 HANKKEEN ESITTELY	5
1.1 Rahoitus	5
1.2 Hankkeen organisoituminen	6
1.3 Vastuut ja päätöksentekoprosessi	7
1.4 Johtoryhmä	7
1.5 Ohjausryhmä	8
2 HANKKEEN TAVOITTEET	9
2.1 Vammaisen henkilö ja hänen läheisensä saavat arkeensa liittyvät palvelut lähipalveluna	10
2.1.1 Haastava käyttäytyminen ja haastavat tilanteet erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palveluissa	10
2.1.2 Varhaiskuntoutuksen kehittäminen	17
2.1.3 Henkilökohtainen avustajajärjestelmä	32
2.1.4 Asumispalvelut	39
2.2 Uusien työskentelymallien ja palveluohjausmenettelyn laaja käyttöönotto yhteistoiminta-alueilla	46
2.2.1 Palveluohjausmenettelyn käyttöönotto ja kehittäminen	46
2.3 Tieto- ja viestintäteknologian sekä sähköisten asiointipalvelujen laaja hyödyntäminen ja saaminen osaksi vammaispalvelutuotantoa	53
2.3.1 Tulkkipalvelut ja etätulkkauksen edistäminen	53
2.4 Turvata vammaistyön ammattilaisten täydennyskoulutustarpeet ja vertaistuki sekä tukea vammaistyötä tekeviä työntekijöitä uusien työmenetelmien käyttöönotossa	61
2.5 Tiedonmuodostus	63
2.5.1 Käyttäjänäkökulma ja osallistava toimintatapa	63
2.5.2 Yhteyksien luominen asiakastyön kehittämisen, oppilaitosten, koulutuksen ja soveltavan tutkimuksen välille	67
2.5.3 Kansainvälinen yhteistyö	69
2.5.4 Tutkimus	69
4 HANKKEEN ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTELMÄT	71

JOHDANTO

POKEVA-hankkeen toiminta-aikana sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisrakenteet muuttuivat STM:n KASTE -ohjelman myötä. Toimikauden alussa POKEVA-hanke oli yksi sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rahoittamista kehittämissyksikkö-hankkeista, joita toimi Suomessa yhteensä n.50. Vammaistyöhön erikoistuneita kehittämissyksiköitä oli neljä ja muut kolme toimivat Kaakkois-Suomessa, Pohjois-Suomessa ja Uudellamaalla.

STM:n teetti sosiaalialan kehittämishankkeen (toimintavuodet 2002–2007) organisoinnista arvioinnin ja siinä todetaan, että kehittämishanke oli ollut kunnianhimoinen uudistushanke mutta siltä puuttui ohjelmateoria, joka olisi kytkenyt valtakunnalliset osahankkeet toisiinsa (STM 2007:48, 3). Lisäksi arvioinnissa todetaan, että jatkossa tulisi rahoittaa suurempia alueellisia ja seudullisia hankekokonaisuuksia (STM 2007:48, 64;71). Muun muassa kyseisen arvioinnin johdosta STM uudisti hankerahoitustaan siten, että KASTE -ohjelmasta rahoitetaan vain laajoja alueellisia hankekokonaisuuksia.

POKEVA -hanke muistutti rakenteeltaan ja kooltaan KASTE -ohjelmaan tavoiteltuja hankkeita. POKEVA:n toimialue kattoi neljä maakuntaa (Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi ja Pohjanmaa) ja toimialue muodosti näin tarpeeksi laajan toiminnallisen kokonaisuuden, jotta vammaistyön kehittämiselle olisi todellista pohjaa.

POKEVA -hankkeen toiminta-aikana on tarkoitus saada kehittämistyö siihen vaiheeseen, että se täyttää sille hankesuunnitelmassa asetetut tavoitteet ja samalla täyttää kehittämissyksiköille asetetut yleiset kriteerit. Keskeisenä tarkoituksena oli myös mahdollisuuksien mukaan ja resurssien asettamissa rajoissa edistää STM:n vammaistyön kehittämiseen asettamia tavoitteita vammaistyön eri osa-alueille riippumatta siitä onko niitä kirjattu hankesuunnitelman tavoitteisiin. Uudistuva vammaislainsäädäntö ohjasi ja antoi suuntaa hanketyölle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (KASTE) vuosille 2008–2011 todetaan, että kuntiin on luotava pysyvä sosiaalihuollon ja

perusterveydenhuollon kehittämisrakenne, jossa hyödynnetään aikaisempi kehittämistyö. POKEVA pyrkii osoittamaan, että se voi toimia osana KASTE -ohjelman myötä luotavaa pysyvää kehittämisrakennetta. Hankkeen loppuessa oli KASTE -ohjelmaan valmisteltu valtakunnallisen vammaispalveluhankkeen hankesuunnitelma, jolle odotettiin rahoitusta. Rahoituksen toteutuessa POKEVA -hankkeen aikana luotuja malleja ja käytäntöjä olisi mahdollista levittää valtakunnallisesti eri alueiden käyttöön.

1 HANKKEEN ESITTELY

1.1 Rahoitus

Hanketta rahoitti STM yhdessä kuntien kanssa. Kuntarahoitukseen osallistuvat seuraavat tahot: Jyväskylän maalaiskunta 5500 €/vuosi (yht. 16 500 €), Jyväskylän kaupunki 5500 €/vuosi (yht. 16500 €), Jämsän kaupunki 1000 €/vuosi (yht. 3000 €), Kivijärven kunta 90 €/vuosi (yht. 270 €), Kyyjärven kunta 100 €/vuosi (yht.300 €), Saarijärven kaupunki 600 € /vuosi (yht. 1800 €) ja sopimus-kuntayhtymä Keski-Pohjanmaan sairaanhoito- ja erityis-huoltopiiri 12 060 €/koko hankkeen toiminta-aika sekä Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 60 750 €/koko hankkeen toiminta-aika. Vuoden 2009 alussa Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahden kunta muodostivat uuden Jyväskylän kaupungin. Samoin vuoden 2009 alusta Jämsän ja Jämsänkosken kaupungit muodostivat uuden Jämsän kaupungin ja Pylkönmäen kunta yhdistyi Saarijärven kaupunkiin. Kivijärven ja Kyyjärven kunnat ja Saarijärven kaupunki liittyivät 1.1.09 alkaen uuteen yhteistoiminta-alueeseen, Perusturvaliikelaitos Saarikkaan, johon kuuluvat myös Kannonkosken ja Karstulan kunnat. Nämä muutokset suuntasivat ja ohjasivat myös POKEVA-hankkeen toimintaa Keski-Suomessa viimeisen toimintavuoden aikana.

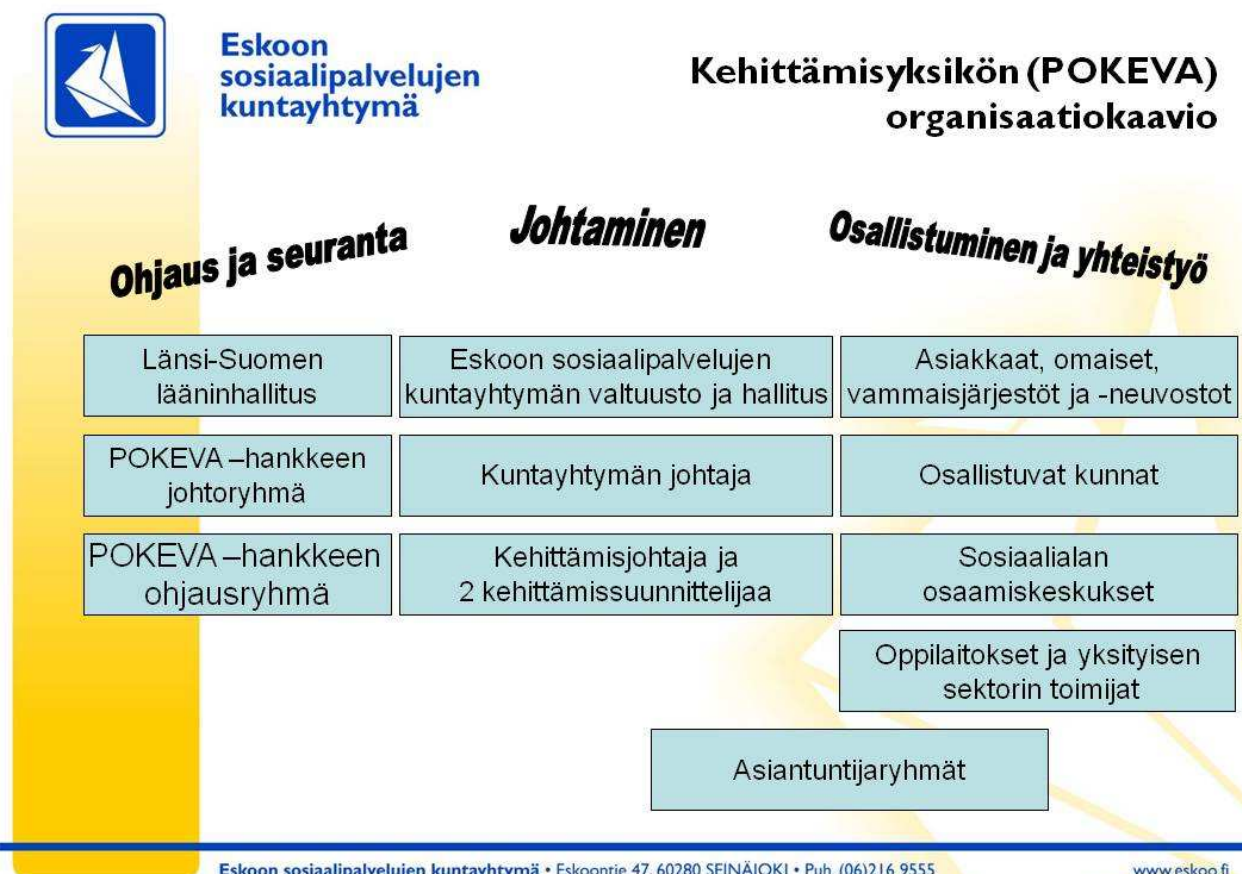
Hankkeen talousarvio vuosille 2007–2009 oli 444 720 €, mistä STM:n osuus on 333 000 € ja kuntien ja kuntayhtymien osuus on 111 180 €. Hankkeen talousarvio ylittyi noin 20 000 € pääasiassa ostettujen palvelujen toteutuessa talousarviota reilummin. Hankkeen hallinnoinnista vastasi Eskoon sosiaalipalvelujen

kuntayhtymä, joka teki sopimuksen hankkeen organisoinnista ja kustannuksien jakaantumisesta hankkeessa rahoittajina olevien tahojen kanssa.

1.2 Hankkeen organisoituminen

Hankkeen organisoitumista voidaan hahmottaa kaavio 1:n avulla. Hankkeen ohjauksesta ja seurannasta vastasi Länsi-Suomen lääninhallitus, jolle hanke toimitti maksatushakemukset, loppuraportin ja loppuarvioinnin sekä hankkeen aikana valmistuneen materiaalin. Hankkeen johtoryhmä rooli oli hakea lääninhallituksen hyväksyntä, jos hankkeen talouteen tai hankesuunnitelmaan tulee olennaisia muutoksia. Näitä muutoksia ei hankkeeseen kuitenkaan tullut. Hankkeen ohjausryhmän keskeisin tehtävä oli seurata ja ohjata hankkeen käytännön toimintaa.

Kaavio1.

Loppuarvioinnin mukaan ohjausryhmän merkitys oli merkittävämpi kuin johtoryhmän. Tämä johtui varmasti siitä että hanketyön ohjaukseen tarvittiin enemmän näkemystä juuri ohjausryhmältä ja hankkeen talous oli huolellisesti suunniteltu, jolloin johtoryhmältä ei tarvittu sen ohjaukseen sen enempää huomiota. Ohjausryhmän osallistumisaktiivisuus oli kiitettävää, ottaen huomioon sen että kokouksen järjestettiin vuorotteluperiaatteen mukana Seinäjoella, Jyväskylässä, Kokkolassa ja Vaasassa.

1.3 Vastuut ja päätöksentekoprosessi

Hankkeen hallinnoijana toimi Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä ja projektipäällikkönä kehittämisjohtaja toimipaikkanaan Seinäjoki. Kehittämisjohtajan esimiehenä toimi Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän johtaja ja kehittämisjohtajan alaisena toimi kaksi kehittämissuunnittelijaa, joista toisen toimipaikka on Jyväskylässä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa ja toisen Seinäjoella Eskoon palvelukeskuksessa. Lisäksi hanke palkkasi kaksi harjoittelijaa yhden kesälle 2008 ja toisen kesälle 2009 tekemään kehittämisjohtajan ja kehittämissuunnittelijoiden määrittelemiä tehtäviä.

Kehittämisjohtaja raportoi säännöllisin väliajoin kehittämisyksikön toiminnasta kuntayhtymän hallitukselle ja valtuustolle. Kehittämisjohtaja ja kehittämissuunnittelijat noudattivat työssään ja päätöksenteossaan kuntayhtymän hallintosääntöä. Kehittämisjohtaja vastasi päivittäisessä toiminnassaan, muiden tehtäviensä ohella, hankkeen toteuttamisesta ja talousarvion seurannasta.

1.4 Johtoryhmä

Hankkeen johtoryhmään kuuluivat:

- Jouni Nummi, johtaja, Eskoon sosiaalipalvelujen ky.
- Marja Heikkilä, johtaja, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
- Juha Luomala, kehitysjohtaja, Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus

- Matti Kaivosoja, ylilääkäri, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin ky.
- Tero Oinonen, kehittämisjohtaja, POKEVA-hanke

Johtoryhmä kokoontui vuonna 2008 kerran 16.9 STM:n järjestämän KASTE -ohjelmaa käsitelleen seminaarin yhteydessä Helsingissä Kuntatalolla. Johtoryhmän jäsenet olivat paikalla Matti Kaivosojaa lukuun ottamatta. Johtoryhmässä käytiin läpi hankkeen talousarvio ja keskusteltiin POKEVA-hankkeen tulevaisuudesta KASTE -ohjelmassa. Johtoryhmä päätti, että POKEVA:lle haetaan jatkorahoitusta KASTE -ohjelmasta.

1.5 Ohjausryhmä

Hankkeen ohjausryhmän jäsenet koottiin eri yhteistyötahojen edustajista.

Varsinaiset jäsenet:

- Tuula Mulju, kehittämissuunnittelija, Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus
- Kirsi Hakala, sosiaalityöntekijä, Seinäjoen kaupunki
- Nadja Suomela, vammaispalvelun johtaja, Vaasan kaupunki
- Aila Peräjoki, aluejärjestösihteeri, Invalidiliitto
- Päivi Häggblom, psykologi, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin ky. (1.1.09 alk. Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoito- ja peruspalveluky.)
- Tuula Salo, suunnittelija, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- Sirpa Lammi, palvelukodin johtaja, KVPS Tukena Oy
- Seija Parviainen, vammaispalvelujen johtaja (1.6.09 alk. kehittämispäällikkö), Jyväskylän kaupunki
- Kaija Rissanen, sosiaalipalvelujen johtaja, Jyväskylän maalaiskunta (31.12.08 asti)
- Leila Rutanen, vs. vammaispalvelujohtaja, Jämsän kaupunki (31.12.08 asti)
- Satu Pollari, vs. vammaispalvelujohtaja, Jämsän kaupunki (1.1.09 alk.)
- Helena Koskimies, yliopettaja, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Varajäsenet:

- Ossi Pursiainen, regional socialdirectör, Kårkulla samkommun
- Eija Ala-Toppari-Peltola, sosiaalitoimen johtaja, Kauhavan kaupunki (1.1.09 alk. sosiaalipalvelujen johtaja, kuntayhtymä Kaksineuvoinen)
- Mona Blomqvist, johtava sosiaalityöntekijä, Pietarsaaren kaupunki
- Maija-Liisa Pokela, kuntoutussihteerä, Kuurojen liitto
- Matti Kaivosoja, ylilääkäri, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin ky. (1.1.09 alkaen Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoido- ja peruspalveluky)
- Seija Ollila, yliassistentti, Vaasan yliopisto
- Minna Niemistö, sosiaalityöntekijä, Kaustisen kunta
- Pirjo Kohonen, sosiaalijohtaja, Saarijärven kaupunki (1.1.09 alk. palvelujohtaja, Perusturvaliikelaitos Saarikka)
- Heli Vertanen, sosiaalijohtaja, Kivijärven ja Kyyjärven kunnat (1.1.09 alk. palvelujohtaja, Perusturvaliikelaitos Saarikka)
- Anne-Mari Hård-Janhonen, puheenjohtaja, Jyväskylän kaupungin vammaisneuvosto
- Teppo Kröger, akatemiätutkija, Jyväskylän yliopisto

Ohjausryhmä kokoontui 6 kertaa hankkeen aikana: 21.9.07 Seinäjoella, 3.12.07 Jyväskylässä, 3.3.08 Kokkolassa, 9.6.08 Vaasassa, 10.11.08 Seinäjoella ja 30.3.2009 Jyväskylässä. Ohjausryhmässä käytiin läpi hankkeen etenemistä, tarkistettiin kehittämistyön suunta ja se toimi myös hankkeen tiedotuskanavana.

2 HANKKEEN TAVOITTEET

Tässä luvussa käydään läpi hankkeen tavoitteiden eteen tehty kehittämistyö ja analysoidaan sen tuloksia ja vaikutuksia. Kukin hankesuunnitelmaan kirjattu tavoite käydään erikseen läpi. Hankkeen päätavoitteet olivat laajoja, joten ne jaettiin jo hankkeen alussa osatavoitteiksi, joiden eteen sitten lähdettiin tekemään työtä.

POKEVA-hankkeen materiaalit ovat luettavissa ja tulostettavissa hankkeen [www-sivuilla www.eskoo.fi/pokeva/materiaalit](http://www.sivuilla_www.eskoo.fi/pokeva/materiaalit) sekä Keski-Suomen sosiaalialan

ammattilaisten yhteisöverkko Sonettesta www.sonette.fi (vaatii käyttäjätunnuksen ja salasanan).

2.1 Vammainen henkilö ja hänen läheisensä saavat arkeensa liittyvät palvelut lähipalveluna

2.1.1 Haastava käyttäytyminen ja haastavat tilanteet erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palveluissa

Kehittämistyön lähtökohtia

Haastavasta käyttäytymisestä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä käyttäytymistä, joka koetaan ongelmana. Haastavaa käyttäytymistä voi esiintyä sekä kehitysvammaisilla että muilla erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä. Perheet ja työntekijät kohtaavat ongelmallisia tilanteita, joihin haetaan tukea ja apua asiantuntijoilta. Palvelujärjestelmää on kehitetty vastaamaan näihin tarpeisiin, mutta ei vielä riittävästi. Erityisesti on pulaa asiakkaiden tutkimus-, hoito- ja kuntoutuspalveluista kaikkein haastavimmissa tilanteissa. Kehittämistä tarvitaan palvelukokonaisuuksien luomiseksi, asiantuntijuuden lisäämiseksi ja yhteistyön selkiyttämiseksi eri palveluorganisaatioiden välillä (mm. erityishuolto ja psykiatria). Riittävät, asiantuntevat ja oikea-aikaiset palvelut auttavat ja tukevat asiakasta ja perhettä selviämään mahdollisimman pitkään omassa asuinympäristössään.

POKEVA-hankkeen tavoitteeksi asetettiin vastaaminen tähän tarpeeseen kehittämällä palvelujen kokonaisuuden malli, joka sisältää jalkautuvat asiantuntijat, tutkimus- ja kriisiavun, kuntoutusjaksot, tilapäishoidon ja pitempiaikaisen kuntouttavan asumisen. Koulutuksen, vertaistuen ja käsikirjan kokoamisen avulla pyrittiin lisäämään asiantuntijuutta hoito- ja kuntoutustehtävissä toimivilla.

Hankkeen aikana siirryttiin käyttämään ilmaisua ”haastava tilanne” termin ”haastava käyttäytyminen” sijaan. Tällä pyrittiin ajanmukaistamaan käsitteiden käyttöä ja kiinnittämään huomio niihin moniin henkilöstä riippumattomiin tekijöi-

hin, joita on haastavien tilanteiden taustalla. Asiantuntijaryhmän nimi säilytettiin kuitenkin alkuperäisessä muodossa.

Kaavio 2.

Toiminta

Haastavan käyttäytymisen asiantuntijaryhmä koottiin hankealueen toimijoista sekä asiakkaiden edustajasta. Ryhmän jäseninä ovat toimineet

- psykologi Raisa Hilakari, Eskoon sosiaalipalvelujen ky (työryhmän pj. 9/08 asti)
- sairaanhoitaja Marika Ylikojola, Eskoon sosiaalipalvelujen ky. (työryhmän pj. 9/08 alkaen)
- ohjaaja Emilia Takala, Eskoon sosiaalipalvelujen ky.
- sairaanhoitaja Satu Miilumäki, Eskoon sosiaalipalvelujen ky.
- hoitaja Anu Riihimäki, Eskoon sosiaalipalvelujen ky.

- kehittämisspäällikkö Raija Mansikkamäki, ASPA,
- lastenpsykiatri Seija Raudasoja, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri (1.1.09 alk. Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoito- ja peruspalveluky.)
- sairaanhoitaja/asumisohjaaja Raija-Liisa Kivijärvi, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri (1.1.09 alk. kuten edellä)
- palvelukodin johtaja Theresa Sinkkonen, Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö
- toimitusjohtaja Marja-Leena Saarinen, Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö
- kuntoutusohjaaja Aulikki Pärnänen, Jyväskylän mlk. (1.1.09 alk. Jyväskylän kaupunki)
- palveluvastaava Mirka Oinonen, Jyväskylän kaupunki
- puheenjohtaja Ari Hartikainen, Keski-Suomen autismiyhdistys
- kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio, POKEVA-hanke
- kehittämissuunnittelija Ulla Yli-Hynnillä, POKEVA-hanke, (työryhmän siht.)

Lisäksi työryhmän työskentelyyn on osallistunut 11.2.09 alkaen konsulttina Kehitysvammaliiton tutkimus- ja kehittämissyksikön johtaja Heikki Seppälä.

Keski-Suomessa on kokoontunut lisäksi pienempi työryhmä kehittämissuunnittelija Armi Mustakallion johdolla 2.11.07, 15.1.08 ja 11.8.08 liittyen Keski-Suomen palvelujen kuvaamiseen ja käsikirjan työstämiseen. Työryhmän työskentelyyn ovat osallistuneet kuntoutusohjaaja Aulikki Pärnänen, Jyväskylän maalaiskunta (1.1.09 alk. Jyväskylän kaupunki), suunnittelija Ulla Lahti, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalveluprojekti (syksy 2008 asti), vastaava ohjaaja Mirka Oinonen, Jyväskylän kaupunki, palvelukodin johtaja Theresa Sinkkonen, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö, Ari Hartikainen, Keski-Suomen autismiyhdistys ja toimitusjohtaja Marja-Leena Saarinen, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö.

Asiantuntijaryhmällä on ollut seitsemän kokousta: 5.11.07 Seinäjoella, 18.2.08 Jyväskylässä ja 25.9.08 Seinäjoella, 21.11.08 Seinäjoella, 11.2.09 Jyväskylässä, 19.5.09 Seinäjoella (videoyhteys Jyväskylään) ja 10.9.09 Seinäjoella. Li-

säksi ryhmä on tehnyt tutustumiskäynnin Keravalle HOTHAT-tukikeskukseen 2.6.08.

Asiantuntijaryhmä täsmensi hankesuunnitelmassa määriteltyjä kehittämiskohteita ja nimesi tärkeimmät tavoitteet ja työskentelytavat. Seuraavassa esitetään kehittämiskohteet, tavoitteet sekä toteutunut kehittämistyö.

1) Palvelurakenteen kehittäminen

Palvelurakenteen arvioiminen ja siihen kohdistuva kehittämistyö aloitettiin käymällä asiantuntijaryhmässä läpi kunkin maakunnan palvelut haastavissa tilanteissa sekä kehittämistarpeet. Palvelurakenteissa todettiin jonkin verran eroavaisuuksia hankealueen maakunnissa. Kaikissa maakunnissa on käytettävissä asumispalveluja, joissa on myös kriisitilanteisiin varattuja lyhytaikaisia paikkoja. Kriisipaikkojen määrä vaihtelee 2-6 paikkaa/maakunta. Kriisipaikkojen määrä ei kuitenkaan tällä hetkellä vastaa tarvetta. Erityisesti kaikkein haastavimmissa tilanteissa on ollut vaikeuksia löytää palveluntarjoajaa asiakkaan tilanteen akuuttiin tutkimiseen, hoitoon, ja kuntoutukseen. Jalkautuvia palveluja, joissa erityistyöntekijät arvioivat tilannetta ja tukevat asiakasta ja lähiyhteisöä paikanpäällä asiakkaan luona, on saatavissa Keski-Pohjanmaalla sekä Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla.

Nykyisten palvelujen ja palveluprosessien tarkempi kuvaus päätettiin toteuttaa hyödyntäen QPR-prosessimallinnusohjelmaa. Palveluprosessien kuvaaminen aloitettiin Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön palvelukoti Apilassa ja Eskoon palvelukeskuksen Tuulentupa-osaston mielenterveysyksikössä. Keski-Pohjanmaalla oli jo aikaisemmin tehty prosessikuvauksia palveluista QPR-ohjelmalla. Hankkeen aikana palveluprosessien kuvaukset saatiin tehtyä Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän mielenterveyspalveluista yhteistyössä Tuulentuvan mielenterveysyksikön ja mielenterveyspalvelujen erityistyöntekijöiden kanssa. Prosessikuvaukset ovat nähtävissä hankkeen verkkosivuilla.

Palvelukoti Apilan toiminnan prosessikuvaus tehtiin vuonna 2008. Palvelurakenteessa ja palveluun ohjautumisessa tapahtui vuonna 2009 muutoksia, joiden vuoksi prosessikuvaus ei ollut enää ajantasainen hankkeen päättyessä. Nykyti-

lanteen sanallinen kuvaus Apilan kriisipalveluihin ohjautumisesta on käsikirjan liitteenä hankkeen verkkosivuilla.

Palvelurakenteen kehittämisessä asiantuntijaryhmä asetti tavoitteeksi rakentaa malli haastaviin tilanteisiin liittyvien palvelujen kokonaisuudesta. Palvelumallin tarkoituksena on olla kattava kuvaus tavoiteltavasta palvelukokonaisuudesta sekä palvelun toteuttamisen hyvistä käytännöistä. Palvelumalli on tarkoitettu hyödynnettäväksi, kun ko. palveluja uudistetaan ja kehitetään hankealueen maakunnissa. Palvelumallin sisällön suunnittelu aloitettiin loppuvuonna 2008. Asiantuntijaryhmä päätti pyytää suunnitteluun konsulttiapua Kehitysvammaliitosta, jossa on haastavien tilanteiden valtakunnallista erityisosaamista. Kehitysvammaliiton tutkimus- ja kehittämissyksikön johtaja Heikki Seppälä toimi asiantuntijaryhmän konsulttina vuonna 2009 ja työsti palvelumallia yhdessä asiantuntijaryhmän kanssa.

Myös asiakkaiden näkemyksiä palvelujen toteuttamisesta haluttiin selvittää ja tuoda mukaan palvelumalliin. Tässä tarkoituksessa asiantuntijaryhmän jäsenet järjestivät keskustelutilaisuuksia aiheesta asiakkaiden kanssa. Keski-Suomessa Marja-Leena Saarinen toteutti Vammaispalvelusäätiön asiakkaiden perheiden kanssa keskustelutilaisuuden, jonka aiheena oli vanhempien kokemukset ja toiveet palvelujen toteuttamisessa. Etelä-Pohjanmaalla Marika Ylikojola ja Satu Miilumäki keskustelivat kahdessa Eskoon palvelukeskuksen asumisyksikössä asukkaiden kanssa heidän ajatuksistaan mielenterveyttä ja hyvinvointia tukevista asioista.

2) Asiantuntijuuden lisääminen koulutuksen, vertaistuen, käsikirjan ja uusien työmenetelmien käyttöönoton kautta

Toiseksi yhteiseksi kehittämistarpeeksi asiantuntijaryhmä totesi työntekijöiden osaamisen lisäämisen heidän kohdatessaan haastavia tilanteita asiakastyössään. Keinoina nähtiin esim. koulutus, vertaistuki ja käsikirja/ohjekirja varmistamaan johdonmukaista toimintaa.

Asiantuntijaryhmä määritteli tärkeimmät koulutusaiheet ja -tarpeet ja sen pohjalta suunniteltiin kattava koulutuskokonaisuus. Koulutusten aihealueiksi määriteltiin: yleinen tieto haastavasta käyttäytymisestä, lainsäädäntö, psykiatrinen osaaminen, eettiset kysymykset ja yksilöllinen suunnittelu asumispalveluissa. Tarjouspyyntöjen perusteella valittiin koulutusten järjestäjätahot ja koulutukset ko. aiheista toteutettiin syksyn 2008 ja vuoden 2009 aikana. Luvussa 2.4 on tarkempaa tietoa koulutuksista.

Asiantuntijaryhmä päätti koota käsikirjan työntekijöiden käyttöön. Käsikirjan tarkoituksena on antaa työntekijöille kattava tietopaketti haastavista tilanteista, niiden kohtaamisesta ja hyvistä työkäytännöistä. Tavoitteena on työntekijöiden tiedon ja ammatillisen osaamisen lisääntyminen.

Tulokset

Kehittämissuunnittelijoiden, asiantuntijaryhmän ja konsulttina toimineen Heikki Seppälän yhteistyönä koottiin käsikirja **Haastavien tilanteiden kohtaaminen erityistä tukea tarvitsevien palveluissa – Työntekijän käsikirja**.

Käsikirjaan on koottu keskeiset määritelmät ja säädökset, jotka ohjaavat palvelujen järjestämistä sekä kuvausta hoitoon ja kuntoutukseen liittyvistä hyvistä käytännöistä ja mahdollisuuksista. Lisäksi hankkeen verkkosivuilla on käsikirjan liitteenä tiedot maakunnan palveluista kyseisille asiakkaille sekä tiedot siitä, miten palveluihin hakeudutaan. Maakuntien palvelut kuvataan erikseen Keski-Suomen, Keski-Pohjanmaan sekä Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan osalta.

Käsikirjan liitteet:

- Kehitysvammaisten henkilöiden hoito-, tutkimus- ja kuntoutuspalvelut Keski-Pohjanmaalla
- Kehitysvammaisten mielenterveyspalvelut Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla / Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä
- Autismin kirjon henkilöiden palvelut Keski-Suomessa
- Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiön kriisipalvelut

Yksi osa edellä mainittua käsikirjaa on asiantuntijaryhmän julkaisu **Palvelumalli 2010-luvulle haastavien tilanteiden kohtaamiseen**. Palvelumallista muodostui kokonaisuus, jossa on kuvattu seuraavat palvelut:

- 1) ennaltaehkäisevät toimenpiteet
- 2) varhainen puuttuminen
- 3) kriisi- ja akuuttihoito
- 4) tilanteen arviointi ja tehtävät tutkimukset
- 5) kuntoutus ja terapia

Kukin palvelukokonaisuus sisältää toimenpidesuosituksia. Toimenpidesuosituksia on laadittu siten, että niissä huomioidaan sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulma haastaviin tilanteisiin. Näiden suositusten tarkoituksena on tukea sekä asiakkaita, heidän läheisiään että henkilökuntaa erityistä tukea tarvitsevan henkilön eri elämänvaiheissa. Toimintayksiköt voivat hyödyntää suosituksia arvioidessaan omia palvelujaan ja toimintakäytäntöjään, niiden laatua ja kehittämistarpeita. Palveluja tuottavat organisaatiot voivat hyödyntää palvelumallia palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

QPR-prosessimallinnukset

- Eskoon mielenterveyspalvelut / Arviointi
- Eskoon mielenterveyspalvelut / Tuulentuvan mielenterveysyksikkö
- Eskoon mielenterveyspalvelut / Avohuollon mielenterveyspalvelut

Vaikutukset

Työntekijät ovat saaneet käyttöönsä uusia työvälineitä ja –menetelmiä käsikirjan ja koulutusten kautta. Työntekijöiden käsikirja, joka sisältää liitteenä Palvelumallin 2010-luvulle, on julkaistu sekä painettuna teoksena että POKEVA-hankkeen verkkosivuilla. Painettuja käsikirjoja lähetetään hankealueen eri toimipisteisiin, joissa kohdataan haastavia tilanteita. Useissa työkokouksissa ja hankkeen päätösseminaarissa on välitetty tietoa käsikirjasta ja palvelumallista. Hankkeen alueellisissa tiedotustilaisuuksissa mm. Kokkolassa, Vaasassa ja Alavudella on keskusteltu palvelumallin sisällöstä ja sen toimintasuositusten hyödyntämisestä.

Lisäksi asiantuntijaryhmän jäsenet ovat sitoutuneet käsikirjan ja palvelumallin

levittämiseen oman alueensa työntekijöiden työvälineeksi. Näillä toimenpiteillä uskotaan käsikirjan tietojen ja palvelumallin toimintasuositusten juurtuvan organisaatioiden, palveluyksiköiden ja työntekijöiden käyttöön.

Yhteistyö Kehitysvammaliiton kanssa mahdollistaa palvelumallin ja toimenpidesuosituksen hyödyntämisen laajemminkin valtakunnallisella tasolla tulevaisuudessa.

2.1.2 Varhaiskuntoutuksen kehittäminen

Kehittämistyön lähtökohtia

Kun lapsella todetaan kehityksen viivästymää jollakin kehityksen osa-alueella, on viiveen syyn selvittäminen ja kehityksen tukeminen eli varhaiskuntoutus aloitettava mahdollisimman pian. Varhaiskuntoutuksen aloittamisessa ei saa jäädä odottamaan diagnoosia, vaan on tehtävä yksilöllinen kuntoutustarpeen arviointi ja toimenpiteiden suunnittelu, jota tarpeen mukaan tarkennetaan. Vaikka diagnoosi sinänsä ei määrääkään, mitä kuntoutusta lapsi tarvitsee, voi sen löytäminen tuoda lisätietoa mm. kehitysennusteesta ja ennen kaikkea sillä on vanhemmille useimmiten suuri merkitys.

Varhaiskuntoutuksella ja -erityiskasvatuksella tarkoitetaan niitä yksilöllisesti suunniteltuja toimenpiteitä, joiden avulla pyritään tukemaan lapsen kehitystä tavoitteena päästä niin lähelle kuin mahdollista eliniän mukaisia taitoja eri osa-alueilla. Toimenpiteet voivat käsittää mm. terapioiden, päiväkotikuntoutusta tai kuntoutusohjaajan lapsen kotona antamaa kuntoutusta. Olennaista on myös vanhempien ohjaaminen niin, että he voisivat ottaa huomioon perheen arjessa lapsen kehitystä tukevia asioita. Varhaiskuntoutukseen tulee liittää kiinteästi perheiden palveluohjaus.

Varhaiskuntoutuksen polku on vammaisen lapsen kuntoutuksessa tärkeä ja liittyy koko perheen arkeen. Koska kuntoutus- ja palvelupolkuun osallistuu useita eri ammattiryhmiä, voidaan varhaiskuntoutuksen mallintamisella selkeyttää palveluita, työtä ja vastuunjakoa sekä vahvistaa asiakasnäkökulmaa. Mallinnuksia

voidaan käyttää perehdyttämisessä sekä konsultaatiossa. Varhaiskuntoutuksen mallintaminen tukee edelleen palveluohjausmenettelyä. Mallintamiset tehdään QPR-ohjelmalla.

Varhaiskuntoutukseen ja sen tukemiseen päivähoidossa liittyy erityislastentarhanopettajien työpanos. Maakunnissa kartoitetaan kuntien tilannetta, tarvetta ja halukkuutta kiertävän erityislastentarhanopettajan toiminnan aloittamiseen.

Kaavio 3.

**Eskoon
sosiaalipalvelujen
kuntayhtymä**

Varhaiskuntoutuksen asiantuntijaryhmän työsuunnitelma 2007-2009

Tavoite on koota varhaiskuntoutuksen asiantuntijaryhmä, joka mallintaa varhaiskuntoutusta. Mallintamisella selkeytetään työtä ja vastuunjakoa, vahvistetaan asiakasnäkökulmaa ja sitä voidaan käyttää perehdyttämisessä ja konsultaatiossa. Mallintaminen tukee palveluohjausmenettelyä.

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä • Eskoontie 47, 60280 SEINÄJOKI • Puh. (06)216 9555

www.eskoo.fi

Toiminta

POKEVA-hankkeen varhaiskuntoutuksen asiantuntijaryhmä koottiin hankealueen toimijoista. Ryhmän jäseninä olivat

- Liisa Selkämaa, neuropsykologi, Eskoon sosiaalipalvelujen ky.
- Marja-Leena Mertanen, psykologi, Jämsän terveydenhuollon ky:n erityisneuvola (1.1.09 alk. Jämsän kaupungin erityisneuvola)
- Sirpa Mannismäki, varhaiskasvatuspäällikkö, Ähtärin kaupunki
- Kerttu-Liisa Vestola, kiertävä erityislastentarhanopettaja, Jyväskylän maalaiskunta (1.1.09 alk. Jyväskylän kaupunki)
- Ulla Lahti, suunnittelija, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö (23.5.08 asti, 1.1.09 alk. palveluohjaaja/vammaispalvelut, Jämsän kaupunki)
- Pirkko Rankaviita, kuntoutusohjaaja, Eskoon sosiaalipalvelujen ky.
- Eija Saarimaa, koulutussuunnittelija, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- Elina Kykyri, puheterapeutti, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri (1.1.09 alk. Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoidon- ja peruspalvelukuntayhtymä)
- Susanna Sepponen, avohuollon ohjaaja, Kokkolan kaupunki (5/2008 asti)
- Eija Vähäsöyrinki, kehitysvammahuollon ohjaaja, Pietarsaaren kaupunki (23.9.08 lukien)
- Marjo-Riitta Paalijärvi, sosiaalityöntekijä, Seinäjoen keskussairaala, lastenneurologian yksikkö
- Jaana Pekkola, kuntoutusohjaaja (1.1.09 alk.. palveluohjaaja), Jyväskylän kaupunki
- Työryhmän puheenjohtajana toimi kehittämissuunnittelija Ulla Yli-Hynnälä ja sihteerinä kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio POKEVA-hankkeesta.

Asiantuntijaryhmä kokoontui 22.11.07 Jämsässä, 22.2.08 Seinäjoella, 23.9.08 Kokkolassa, 10.2.09 Jyväskylässä, 2.6.09 Seinäjoella ja 16.9.09 Seinäjoella. Asiantuntijaryhmän viimeiseen kokoukseen osallistui myös hankkeen arvioija Hilikka Majasaari Seinäjoen ammattikorkeakoulusta.

Käsikirjat työntekijöille:

Ensimmäiset varhaiskuntoutuksen mallinnukset aloitettiin Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n erityisneuvola Silmun sekä Jämsän seudun terveydenhuollon ky:n erityisneuvolan ja Jämsän kaupungin sosiaalitoimen vammaispalveluiden kanssa QPR-ohjelmalla. Mallinnuksiin kytkettiin mukaan käsikirjojen työstäminen työntekijöiden käyttöön moniammatillisen yhteistyön välineeksi. Asiantuntijaryhmä rajasi käsikirjojen sisällön koskemaan kehitysvammaisia ja kehitysviiveisiä lapsia ja heidän kuntoutus- ja palvelupolkujaan.

Käsikirjan työstäminen aloitettiin Jämsän seudulla ("Kehitysvammaisen ja kehitysviiveisen lapsen kuntoutus- ja palveluketju Jämsässä"). Käsikirjaa työstettiin yhteistyössä hankkeen varhaiskuntoutuksen asiantuntijaryhmän sekä Jämsän seudun työryhmän kanssa. Jämsän seudun työryhmän työskentelyyn osallistuivat

- Virpi Merikallio, lastenlääkäri, perhepalvelukeskushankkeen hankepäällikkö (1.1.09 alk. Jämsän kaupungin perhepalvelukeskuksen johtaja)
- Maili Kyllästinen, lääkäri, Jämsän terveydenhuollon ky. (1.1.09 alk. Jämsän kaupungin erityisneuvola)
- Marja-Leena Mertanen, psykologi, Jämsän terveydenhuollon ky:n erityisneuvola (1.1.09 alk. Jämsän kaupungin erityisneuvola)
- Mira Mäkinen, fysioterapeutti, Jämsän terveydenhuollon ky. (1.1.09 alk. Jämsän kaupungin erityisneuvola)
- Ulla Lahti, suunnittelija, Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö (23.5.08 asti. 1.1.09 alk. palveluohjaaja, Jämsän kaupunki).

Lisäksi työryhmän työskentelyyn osallistuivat ajoittain ja kommenttejaan antoivat Marjut Carlson, kiertävä erityislastentarhanopettaja (1.1.09 alk. varhaiskasvatuksen erityisopettaja), Jämsän kaupunki, Marianne Lukkarila, vs. toimintaterapeutti, Jämsän terveydenhuollon ky. (syksy 2008 asti), Marjatta Röman, puhe-terapeutti, Jämsän terveydenhuollon ky. (1.1.09 alk. Jämsän kaupungin erityisneuvola) Leila Rutanen, vs. vammaispalvelujohtaja, Jämsän kaupunki (12/2008 asti), Satu Pollari, vs. vammaispalvelujohtaja (1.1.09 alk.), Jämsän kaupunki, Leena Rauhamäki, asuntolan hoitaja / vs. palveluohjaaja, Jämsänkosken kaupunki (12/2008 asti) ja erityisopettaja Sirpa Ropponen, Jämsän kaupunki, Vitik-

kalan koulu. Erikoissairaanhoidon osuutta käsikirjaan kommentoi ylilääkäri, lasten neurologi Reija Alen Keski-Suomen sairaanhoitopiiristä.

Jämsän käsikirjan valmistuminen siirtyi vuodelle 2009 johtuen Jämsän ja Jämsänkosken kaupunkien muodostamasta uudesta Jämsän kaupungista 1.1.09 alkaen. Samalla terveydenhuollon ky. purkaantui ja sosiaali- ja terveystoimi yhdistyivät. Lisäksi Jämsän kaupunki järjestää Kuhmoisten kunnan sosiaali- ja terveyspalvelut 1.1.09 alkaen. Myös vammaispalveluissa tapahtui uudelleen organisointia ja työnjaon muutoksia. Nämä prosessit ovat osittain edelleen käynnissä, mistä johtuen Jämsän varhaiskuntoutuksen prosessin kuvaaminen QPR-ohjelmalla jäi POKEVA-hankkeen aikana joltain osin kesken.

Jämsän käsikirjan pohjalta aloitettiin muiden alueiden käsikirjojen työstäminen.

Jyväskylä kaupungin käsikirjan työstäminen alkoi alkuvuodesta 2009. Työryhmään kuuluivat uuden Jyväskylän kaupungin palveluohjaaja Jaana Pekkola, palveluohjaaja Aulikki Pärnänen, palveluohjaaja Merja Korpela, sosiaalityöntekijä Hilja Ryyänen, lastenneuvolan osastonhoitaja Seija Sulola, kiertävä erityislastentarhanopettaja Kerttu-Liisa Vestola, psykologi Pirkko Leppänen ja Keski-Suomen sairaanhoitopiiristä keskussairaalan sosiaalityöntekijä Juhani Luotola.

Perusturvaliikelaitos Saarikan alueen käsikirjan työstäminen alkoi keväällä 2009. Työryhmään kuuluivat palveluohjaaja Marja Liimatainen, sosiaalityöntekijä Tiina Leppänen, palvelujohtaja Pirjo Kohonen ja palvelujohtaja Heli Vertanen.

Kaikissa hankkeeseen osallistuneissa Keski-Suomen kunnissa käsikirjojen kirjoittamiseen ja kuntoutus- ja palvelupolkujen kuvaamisen haastetta toivat uudet kuntakuviot ja muutokset yhteistoiminta-alueilla sekä erityishuollon uudelleen järjestelyt Keski-Suomessa.

Etelä-Pohjanmaalla käsikirjan työstäminen aloitettiin Alavuden kaupungin palveluista vuonna 2008. Käsikirjan yleisen osion sisällön kommentoimiseen ja eri organisaatioiden palvelujen kuvaamiseen ovat osallistuneet Eskoon erityisneuvola Silmusta neuropsykologi Liisa Selkämaa ja kuntoutusohjaaja Pirkko Ran-

kaviita, Seinäjoen keskussairaalan Lastenneurologian yksiköstä lastenneurologi Ritva Norja ja sosiaalityöntekijä Marjo-Riitta Paalijärvi, Alavuden terveyskeskuksesta terveydenhoitaja Armi Mäkelä, lääkäri Pauliina Kailajärvi, sosiaalityöntekijä Toivo Komonen, toimintaterapeutti Marjo Viitasaari ja puheterapeutti Hanna Saari, Alavuden kaupungista palvelukodin johtaja Sari Jokela, Kirkkomännikön koulusta erityisluokanopettaja Liisa Laitanen sekä kouluterveydenhoitajat Seija Kulju ja Anne Lepistö.

Keski-Pohjanmaalla käsikirja koottiin yhteistoiminta-alue JYTA:n palveluista. Käsikirjan työstäminen alkoi loppukesällä 2009. Käsikirjan sisällön tuottamisen ja palvelujen kuvaamiseen ovat osallistuneet puheterapeutti Elina Kykyri Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoidon- ja peruspalvelu ky:n kehityspoliklinikalta, yhteistoiminta-alueen eri palvelukokonaisuuksista vastaavat työntekijät sekä kuntien päivähoidon ja erityisopetuksen yhteyshenkilöt. Tiedot kerättiin sähköpostitse.

Käsikirjoihin on koottu mm. käsitteiden ja termistöjen määrittelyä, yleistä tietoa palveluista, kuntoutuksesta ja eri suunnitelmista sekä keskeistä lainsäädäntöä ja huolen puheeksi ottamista. Käsikirjoissa on koottuna kuntoutus- ja palveluketjujen paikalliset ja alueelliset päälinjat ja työnjako ja vastuualueet kehitysvammaisen lapsen palveluissa ja kuntoutuksessa (eri toimijoiden tehtävä- ja palvelukuvaukset).

Jämsän, Jyväskylän ja Perusturvaliikelaitos Saarikan käsikirjojen liitteiksi laadittiin ”Tarkistuslistat” sekä työntekijöiden että perheiden käyttöön sisältäen tietoa mm. vammaispalveluista, kehitysvammahuollosta, sosiaaliturvasta, Kelan tuista ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Tarkistuslista on tarkoitettu hyödynnettäväksi kuntoutus- ja palveluohjauksen sekä vammaispalvelun sosiaalityön välineenä.

Keski-Suomen osalta käsikirjojen kirjoittajana ja koostajana toimi POKEVA -hankkeen kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio. Käsikirjoja työstettiin yhteisissä kokoontumisissa sekä sähköpostitse ja puhelimitse. Pohjalaismaakuntien käsikirjojen kirjoittajana ja tietojen kokoajana toimi kehittämissuunnittelija Ulla Yli-Hyynilä.

Pohjanmaan maakunnissa käsikirjan kokoamiseen liitettiin myös yhteinen työkokous kaikille ko. alueen varhaiskuntoutuksen toimijoille. 12.5.09 kokoontuivat Alavuden kaupungin eri toimipisteiden työntekijät, Seinäjoen keskussairaalan lastenneurologian yksikön ja Eskoon erityisneuvola Silmun työntekijät yhdessä pohtimaan lasten varhaiskuntoutuspalvelujen ja yhteistyön toimivuutta alueella. Vastaava työkokous järjestettiin JYTA yhteistoiminta-alueen kuntien varhaiskuntoutuksen toimijoille 6.10.09 Kokkolassa.

Käsikirja ja kansio perheille:

Työntekijöiden käsikirjojen pohjalta tavoitteeksi nousi tehdä vastaavanlainen käsikirja / ensitietopaketti perheille, joissa on kehitysvammaisen lapsi. Mm. Jämsän seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:n pienten lasten perheiden tapaisesta syksyltä 2008 välittyi tieto toiveesta käsikirjan saamisesta myös perheiden käyttöön. Käsikirjan laatiminen aloitetaan loppuvuodesta 2008 ja kevään 2009 aikana perheen käsikirjan työstämiseen tuli mukaan Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tukiyhdistys ry. Tukiyhdistyksen tavoitteena oli ollut oman ensitietomateriaalin päivittäminen, joten voimavarojen yhdistäminen ja POKEVA-hankkeen tarjoama kehittämistyö osui oikeaan ajankohtaan. Erityisen panoksen perheen käsikirjalle antoivat Kirsi Rautiainen Laukaasta ja Auli Varis Jyväskylästä. Lisäksi käsikirjaan antoivat kommentteja palveluohjaaja Jaana Pekkola Jyväskylän kaupungilta ja sosiaalityöntekijä Juhani Luotola Keski-Suomen sairaanhoitopiiristä. Kehitysvammaisilta nuorilta aikuisilta ja heidän vanhemmiltaan käsikirjaan saatiin heidän haastatteluja sekä omia kertomuksia. Käsikirjan viimeiset versiot olivat aina hankkeen varhaiskuntoutuksen työryhmän kommentoitavina. Kirjoittajana ja tiedon etsijänä toimi kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio. 21.9.2009 käsikirjaa ja perheen kansiota esiteltiin Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tukiyhdistyksen ”Junnukerhossa”.

Kehitysvammaisten erityishuollon uudelleen järjestelyt Keski-Suomessa:

Varhaiskuntoutukseen ja sen kehittämiseen liittyivät kehitysvammaisten erityishuollon uudelleen järjestelyt Keski-Suomessa. Suojarinteen ky:n toiminta Keski-Suomessa lakkasi vuoden 2008 lopussa. Erityishuollon johtoryhmän tehtävät siirtyivät Keski-Suomen sairaanhoitopiirille, samoin Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön tuottama Ohjaus- ja neuvontapalvelut (nyk. kehitysvammapoliklinikka). Sairaanhoitopiirille siirtyivät 1.1.09 lukien entisen Suojarinteen ky:n kuntoutusneuvolan neljä virkaa. Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio osallistui asiantuntijana vuoden 2008 aikana Keski-Suomen sosiaalijohtajien työkokouksiin, joissa asiaa ja erityishuollon siirtoa käsiteltiin. Lisäksi järjestettiin yhteistyökokouksia sairaanhoitopiirin ja kuntien edustajien kanssa. Sairaanhoitopiirin ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen aloitteesta POKEVA-hankkeen kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio teki kartoituksen Keski-Suomen kuntien tilanteesta, tarpeista ja suunnitelmista kehitysvammaisten erityishuollosta, erityisesti erityisneuvolan toiminnan suhteen. Suurin osa vastanneista kunnista piti erityisneuvolatoiminnan siirtymistä sairaanhoitopiirille kannatettavimpana vaihtoehtona.

Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio välitti tietoa sairaanhoitopiirille kuntien järjestämistä ja tuottamista kehitysvammaisten palveluista. Osassa Keski-Suomen kuntia on omana lähipalveluna erityisneuvolatoimintaa. 4.12.08 sairaanhoitopiiri järjesti yhteistyössä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen sekä POKEVA-hankkeen kanssa tiedotustilaisuuden tulevista muutoksista. 28.10.08 Keski-Suomen kuntien kehitysvammahuollon työntekijät kokoontuivat Jämsässä pohtimaan mm. em. palvelun siirtymistä sairaanhoitopiirille. Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio välitti edelleen sairaanhoitopiirille kuntien lähi-työntekijöiden terveiset.

Varhaiskuntoutuksen vastuuhenkilöt Keski-Suomen kunnissa tiedot on kerätty ja viety POKEVA-hankkeen toimesta Sonetteen, Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkkoon (www.sonette.fi, ent. Soskes) v. 2008. Koonnilla pyrittiin selkiyttämään vammaisen lapsen palvelu- ja kuntoutuspolkuja Keski-Suomessa. Lapsen hoitovastuun siirtyessä erikoissairaanhoidosta peruskunnan vastuulle, tulisi kunnissa olla määriteltynä vastuutahot, jotta myös perheet tietävät, kenen puoleen kunnassa kääntyvät ja kuka jatkossa vastaa heidän asiois-

taan (palvelu- ja kuntoutussuunnitelmat, erityisneuvola, erityishuolto-ohjelmat yms.).Tiedot ovat myös Keski-Suomen sairaanhoitopiirin käytettävissä ja hyödynnettävissä vammaisen lapsen hoitovastuun siirtyessä erikoissairaanhoidosta peruskuntaan. Koonti hyödyttää myös sairaanhoitopiirille siirtynyttä maakunnallisen erityisneuvolan (kehitysvammapoliklinikka) toimintaa ja toimijoita. Tietoja on päivitetty POKEVA-hankkeen toimesta vuoden 2009 aikana.

Kartoitus erityislastentarhanopettajien palveluista:

Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueella POKEVA-hanke kartoitti kesällä -08 sähköisellä webropol-kyselyllä kuntien tilannetta erityislastentarhanopettajapalveluiden osalta ja tarvetta/halukkuutta kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) keskitetyn toiminnan aloittamiseksi. Kuntakyselyn tulokset on esitetty raportissa ”Erityislastentarhanopettajapalvelut Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnissa”, joka on saatavissa hankkeen verkkosivuilta. Kyselyn tuloksia esiteltiin ja niistä keskusteltiin POKEVA-hankkeen varhaiskuntoutuksen asiantuntijaryhmän, SONetBOTNIAN varhaiskasvatuksen työryhmän ja Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n johtajan kanssa. Kyselyn tulosten ja käytyjen keskustelujen perusteella todettiin mm., että Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa on tarvetta laajemman alueen yhteiseksi keltoksi. Kyselyn perusteella Eskoon sosiaalipalvelujen ky. pyysi keväällä -09 kuntayhtymän jäsenkunnilta kannanottoa kelton toimen perustamisesta kuntayhtymän tuottamaksi palveluksi alueelle. Vain pieni osa kunnista antoi myönteisen vastauksen palvelun ostamisesta, minkä vuoksi tointa ei tässä vaiheessa otettu kuntayhtymän talousarvioon.

Keski-Suomessa Varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö-hanke VARKE toteutti vastaavanlaisen kyselyn erityislastentarhanopettajien (elto) ja kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) palveluista POKEVA-hankkeen laatimien kysymysten pohjalta. Kartoituksen yhteydessä ilmeni, että mm. pohjoisessa Keski-Suomessa tarvittaisiin useamman kunnan yhteistä erityislastentarhanopettajaa. Näitä kuntia olivat Karstula, Kyyjärvi, Kivijärvi ja Kinnula. Myös Pihtiputaalla, Viitasaarella ja Saarijärvellä (mukaan lukien Pylkönmäki, joka yhdistyi Saarijärveen 1.1.09 lukien) oli tarvetta lisäpalveluille. Näissä kunnissa viriteltiinkin ajatusta yhteisen kiertävän erityislastentarhanopettajan palkkaamisesta. Alueen

kunnat esittivät Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle, että osaamiskeskus palkkaisi ko. henkilön. Osaamiskeskuksen hallitus käsitteli asiaa 9.6.08 kokouksessa ja asia eteni niin, että yhteinen konsultoiva erityislastentarhanopettaja palkattiin Kannonkosken, Karstulan, Kinnulan, Kivijärven, Kyyjärven ja Saarijärven alueelle vuoden 2009 alusta lukien aluksi kokeiluna.

Vammaisten lasten lastensuojelun kysymykset:

Keski-Suomessa POKEVA-hanke teki yhteistyötä lastensuojelun kehittämissuunnitelma-hankkeen (Kehys) ja Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön kanssa avaten keskustelua vammaispalvelun ja lastensuojelun yhtymäkohdista ja kehitysvammaisten sijoitettujen lasten perhehoidon tarpeista ja kehittämisestä sekä yhteisistä koulutustarpeista. Lastensuojelupuolelle toivottiin lisää tietoa mm. vammaisuudesta ja vammaispalveluista. Vammaispalvelun ja kehitysvammahuollon työntekijät tarvitsivat taas lisätietoa mm. lastensuojelutarpeen havaitsemisesta ja huolen puheeksi otosta. Yhteisten keskustelujen aikana virisi kehittämistarve erityisesti vammaisten lasten lastensuojelun ja perhehoidon kehittämiseksi. Tästä syntyi Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry:n ja Perhehoitoliitto ry:n tekemä projektihakemus ”Vammaisten lasten perhehoidon ja lastensuojelun kehittäminen Keski-Suomessa” Raha-automaattiyhdistykselle keväällä 2009. Yhteistyössä mukana on mm. Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö.

Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio nimettiin Keski-Suomen lastensuojelun moniammatillisen asiantuntijaryhmän (Lastensuojelulaki 417/2007) jäseneksi edustamaan vammaisalan asiantuntijuutta. POKEVA-hankkeen aikana työryhmän käsittelyssä oli yksi asiakastapaus, joka edellytti vammaisalan asiantuntijuutta.

Vammaisten lasten apuvälineasiat:

Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio osallistui Keski-Suomen sairaanhoitopiirin Alueellisen apuvälinekeskus AVEK-projektin lasten apuvälinetyöryhmän kokouksiin 25.8.08 ja 3.10.08. Työryhmä päätti toimintansa syksyllä 2008, mutta yhteistyötä päätettiin jatkaa tarvittaessa. AVEK-projektin tavoitteena oli alueellisen apuvälinekeskuksen perustaminen Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin. Keskukseen mm. keskitettäisiin alueellinen apuvälineiden koordinointi, apuvälineisiin liittyvää erityisosaamista ja hankintaa, joita kunnista ei löydy. Lasten apuvälinetyöryhmän loppupäätelmänä todettiin, että paikalliset toimivat apuvälinekäytännöt lähipalveluina on säilytettävä, mutta tarvittavaa erityisosaamista ja konsultaatiota kunnat saisivat alueellisen apuvälinekeskuksen kautta. Vuoden 2009 aikana kokoontumisia ei ollut.

Vajaaliikkeisten Kunto ry:

Kehittämissuunnittelija Ulla Yli-Hynnilä toimi hankkeen aikana jäsenenä Vajaaliikkeisten Kunto ry:n Seinäjoen asiantuntijatoimikunnassa ja tähän liittyen osallistui toimikunnan syksyllä -08 tekemän projektihakemuksen suunnitteluun. Projektin nimi on Lasten ja nuorten hyvän kuntoutuskäytännön ja kuntoutuksen verkostojen kehittäminen Seinäjoen kaupungin alueella. Projekti on saanut rahoituksen ja aloittanut toiminnan, Ulla Yli-Hynnilä toimii projektin ohjausryhmässä kehitysvammahuollon asiantuntijana.

Koulutukset ja työkokoukset:

POKEVA-hankkeen varhaiskuntoutuksen asiantuntijaryhmä päätti 23.9.08 kokouksessa, että kentältä saadun palautteen perusteella hanke ostaa Kehitysvammaliitolta Pikku Portaat koulutusta vuonna 2009 hanke-alueen työntekijöille. Koulutus (kolmipäiväinen koulutuskokonaisuus) järjestettiin Kokkolassa 23.4.09, 13.5.09 ja 9.6.09 ja Jyväskylässä 8.-9.9.09 ja 7.10.09. Kouluttajana toimi erikoissuunnittelija Erja Pietiläinen Kehitysvammaliitosta. Lisäksi POKEVA-hanke järjesti toiminta-alueensa kuntoutus- ja palveluohjaajille yhteisen työkokouspäivän Seinäjoella Eskoon palvelukeskuksessa 16.3.09. Päivään osallistui yht. 20 kuntoutus- ja palveluohjaajaa eri puolilta hankealuetta. Yhteisille kokoontumisille toivottiin jatkoa ja Keski-Suomen kuntoutus- ja palveluohjaajat lupasivat ottaa

haasteen vastaan ja kutsua Pohjanmaan maakuntien kuntoutus- ja palveluohjaajat Jyväskylään keväällä 2010.

Varhaiskuntoutuksen osiossa hyödynnettiin POKEVA-hankkeen palvelusuunnittelutyöryhmässä tehtyä työtä. Tavoitteena oli palveluohjauksellisen työtteen sisältyminen varhaiskuntoutukseen ja kuntoutusohjaukseen sekä palvelusuunnittelumateriaalin käyttöönottoaminen myös varhaiskuntoutuksessa.

Tulokset

POKEVA-hankeessa valmistuivat seuraavat materiaalit:

Kehitysvammaisen ja kehitysviiveisen lapsen kuntoutus- ja palveluketju - käsikirjat työntekijöille seuraaville alueille:

- Alavus (sis. Alavuden kaupungin, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin sekä Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n erityisneuvola Silmun palvelukuvaukset)
- JYTA yhteistoiminta-alue (sis. peruspalvelujen liikelaitoksen muodostavan JYTA yhteistoiminta-alueen Halsuan, Kannuksen, Kaustisen, Lestijärven, Perhon, Toholammin ja Vetelin palvelukuvaukset, ko. kuntien päivähoidon ja erityisopetuksen sekä Keski-Pohjanmaan erikoissairaanhoidon/erityishuoltopiirin kehityspoliklinikan palvelukuvaukset)
- Perusturvaliikelaitos Saarikka (sis. Perusturvaliikelaitos Saarikan alueen eli Kannonkosken, Karstulan, Kivijärven, Kyyjärven ja Saarijärven kuvaukset sekä Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuvaukset)
- Jämsä (sis. Jämsän kaupungin, Keski-Suomen sairaanhoitopiirin sekä Jämsän kaupungin oman erityisneuvolan kuvaukset)
- Jyväskylä (sis. Jyväskylän kaupungin ja Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuvaukset)
- Yleinen käsikirja
- Yleinen käsikirja Keski-Suomeen

Käsikirjat "Yleinen käsikirja" ja "Yleinen käsikirja Keski-Suomeen" ovat tarkoitettu hyödynnettäväksi ja muokattavaksi niille POKEVA-hankealueen kunnille/ yh-

teistoiminta-alueille, joille ei ole hankkeen aikana valmistunut omaa työntekijöiden käsikirjaa. Käsikirjat ovat käytettävissä sen jälkeen, kun niihin on lisätty paikallisten toimijoiden yhteystiedot ja muut mahdolliset paikalliset ja alueelliset erityispiirteet.

Kuntakohtaiset tarkistuslistat:

Kuntakohtaiset tarkistuslistat valmistuivat Jämsän ja Jyväskylän kaupungeille sekä Perusturvaliikelaitos Saarikan käyttöön. Tarkistuslistat ovat tarkoitettu sekä asiakkaiden että työntekijöiden käyttöön palveluohjauksen ja -suunnittelun sekä sosiaalityön välineeksi. Tarkistuslistat sisältävät mm. sosiaaliturvaan, vammaispalveluihin, kehitysvammahuoltoon, Kelan tukiin ja terveydenhuoltoon liittyvää koontia sekä vammaispalvelujen paikalliset yhteystiedot/ vastuhenkilöt.

QPR-prosessimallinnokset:

Alavuden käsikirjan työstämisen yhteydessä tehtiin QPR-ohjelmalla prosessikuvaus varhaiskuntoutuksen palveluista Etelä-Pohjanmaalla. Hankkeen verkkosivuilla on nähtävissä seuraavat prosessikuvaukset:

- Kehitysvammaisen ja kehitysviiveisen lapsen varhaiskuntoutuksen palveluketju Etelä-Pohjanmaalla
- Kehitysvammaisen ja kehitysviiveisen lapsen varhaiskuntoutuksen palveluketju Eskoon erityisneuvola Silmussa

Jämsän käsikirjan työstämisen yhteydessä tehtiin prosessikuvaus :

- Kehitysvammaisen lapsen ja nuoren palvelu- ja kuntoutuspolku.

Mallinnuksella kuvataan kehitysvammaisen lapsen kuntoutus- ja palvelupolkua syntymästä peruskoulun päättymiseen ja itsenäistymisvaiheeseen asti. Mallinnuksella pyritään selkiyttämään erityisesti, millaisia asioita tulee huomioida kehitysvammaisen lapsen ja nuoren eri ikävaiheissa. Näkökulma painottuu erityisneuvolan toimintaan (esimerkkinä on ollut Jämsän kaupungin erityisneuvola) . Kuntoutus- ja palvelupolun eri vaiheet läpäisee kuntoutus- ja palveluohjaus per-

heen ja lapsen/nuoren elämäntilanteen ja voimavarojen mukaan sekä palveluiden suunnittelu.

Käsikirja ja kansio perheille:

Perheen käsikirja voidaan ottaa käyttöön POKEVA-hankealueen kunnissa/ yhteistoiminta-alueilla. Käsikirja koostuu kolmesta erillisestä osasta:

Osa 1. Ensitieto

Osa 2. Lapsuus ja kouluikä

Osa 3. Itsenäistyminen

Käsikirjan osia voidaan käyttää erikseen tai kokonaisuutena perheen tilanne, voimavarat yms. huomioiden. Tarkoituksena on, että perheen lähityöntekijät (esim. kuntoutus- ja palveluohjaajat) ottavat perheen käsikirjan käyttöönsä ja jakavat niiden kautta tietoa perheille ja käsikirjaa käydään läpi yhdessä perheen kanssa. Käsikirjan osa 3 on tarkoitettu hyödynnettäväksi myös aikuistuvien kehitysvammaisten kanssa työskenneltäessä. Käsikirjan liitteeksi on suotavaa laatia tiedote kunnan/ yhteistoiminta-alueen työntekijöiden yhteystiedoista. POKEVA-hankkeessa yhteystietoliitteet on laadittu Alavuden, JYTA yhteistoiminta-alueen, Jämsän, Jyväskylän ja Perusturvaliikelaitos Saarikan käyttöön.

Käsikirjan työstäminen sisälsi ajatuksen lapsen ja perheen kansioista, johon vanhemmat voivat käsikirjan lisäksi kerätä omaa lastaan koskevia tietoja, suunnitelmia ym. asioita. Pokeva-hankkeessa työstettiin kansioon seuraavat välilehdet:

1. Kansion käyttäjälle
2. Kansion sisältö
3. Henkilötiedot – yhteystiedot
4. Taustatiedot
5. Päiväohjelma
6. Matkan varrelta

Kansion välilehdissä 1-5 on hyödynnetty ja muokattu VERSO-kansion sisältöä. Kansiota voi täydentää mm. POKEVA-hankkeen palvelusuunnittelumateriaalilla ("Yksilöllinen palvelusuunnittelu kehitysvammahuollossa ja vammaispalveluissa: Ohjeita asiakkaille ja perheille", "palvelusuunnitelmalomake" sekä "Tarkistuslista

alle 16-vuotiaita vammaisia ja pitkäaikaissairaita lapsia ja heidän perheitään koskevista tuista ja palveluista v. 2009”). Lisäksi yhtenä perheelle annettavana kansion välilehtenä voi olla QPR-ohjelmalla tehty kuvaus ”Kehitysvammaisen lapsen ja nuoren kuntoutus- ja palvelupolku”.

POKEVA-hankkeessa kehitettyä palvelusuunnittelumateriaalia voidaan hyödyntää varhaiskuntoutuksessa esim. valmistauduttaessa asiakkaan/ perheen kanssa palvelusuunnitelmapalaveriin.

Vaikutukset

Varhaiskuntoutuksen prosessi on selkiintynyt työskentelyyn osallistuneilla alueilla samalla kun on tehty näkyviksi nykyiset palvelu- ja kuntoutusketjut. Samalla on tuotu näkyviksi mahdolliset kehittämiskohteet ja -tarpeet. Moniammatillinen yhteistyö on vahvistunut, kun eri ammattialojen ja yhteistyökumppanien työ, roolit ja vastuut varhaiskuntoutuksen prosessissa on tullut tutuksi.

Vammaisalan työntekijät ovat saaneet käyttöönsä uusia työvälineitä ja -menetelmiä sekä käsikirjojen, palvelusuunnittelumateriaalien että koulutusten (esim. Pikku Portaat) kautta. Tätä myötä vammaisalan työntekijöiden osaaminen on vahvistunut.

Perheen käsikirjan ja kansion kautta toivottuna vaikutuksena on perheen saaman ensitiedon ja palveluohjauksen vahvistuminen. Palvelu- ja kuntoutusketjujen selkiintyessä perheen ja lapsen polku palveluissa on sujuvoitunut ja selkiintynyt. Perheen käsikirjan ja kansion käyttöä ei hankkeen aikana ehditty konkreettisesti pilotoida. Perheen käsikirjan ja kansion työstämiseen osallistuneilta vanhemmilta sekä Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tukiyhdistyksen junnukerholaisilta saatiin kuitenkin valmisteluvaiheessa palautetta käsikirjan ja ensitietomateriaalin tarpeellisuudesta ja valmistuneeseen aineistoon oltiin tyytyväisiä. Perheen käsikirja on tehty yhteistyössä kehitysvammaisten lasten vanhempien sekä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa, jolloin kehitysvammaisten ihmisten ja heidän perheidensä oma ääni on tullut kuulluksi.

Asiantuntijaryhmän jäsenet sekä paikallisten kuvausten työstämiseen osallistuneet työntekijät ovat sitoutuneet käsikirjojen levittämiseen, päivittämiseen ja käyttöönottoon oman alueensa työntekijöiden työvälineeksi. Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tukiyhdistys ry. tulee viemään perheen käsikirjan myös omille www-sivuilleen. Halutessaan myös muut hankealueen tukiyhdistykset voivat viedä käsikirjan mahdollisille www-sivuilleen.

2.1.3 Henkilökohtainen avustajajärjestelmä

Kehittämistyön lähtökohtia

Kehittämisyksikkö osallistuu toiminta-alueellaan henkilökohtaisen avustajajärjestelmän edelleen kehittämiseen mm. järjestämällä koulutuksia sekä vammaisille henkilöille työnantajina, henkilökohtaisille avustajille että kuntien vammaispalvelun henkilöstölle. Henkilökohtaisten avustajien saatavuuden turvaamiseksi kehitetään avustajien välitystoimintaa, keskitettyä palkanmaksujärjestelmää sekä työnantajina toimivien vammaisten henkilöiden neuvontaa työnantajuuteen liittyvissä tehtävissä. Henkilökohtaisen avun järjestämiseen tarvitaan vaihtoehtoisia järjestämistapoja huomioiden mm. vammaisten henkilöiden erilainen avuntarve ja mahdollisuudet selvittää työnantajuudesta.

Avustajajärjestelmän kehittämisessä huomioidaan kolme erilaista järjestämistapaa:

1. Henkilökohtainen avustaja-järjestelmä, jossa vammaisen on itse työnantaja ja hoitaa velvollisuudet itse tai hankkii ne ostopalveluna.
2. Avustaja-järjestelmä, jossa vammaisen ei ole itse työnantaja vaan työnjohtaja. Työnantajana voi toimia esim. joku yhteisö, jonka jäsen vammaisen henkilö tai kunta on.
3. Ostopalvelumalli, jossa vammaisen henkilö ostaa kunnan palvelusetelillä tai sopimuksella itselleen avun yrittäjältä. Tällöin vammaisen henkilö on asiakas eikä työnantaja.

Kaavio 4.

Toiminta

Assistentti.info:

POKEVA-hanke liittyi valtakunnalliseen henkilökohtaisen avun verkostohankkeeseen assistentti.infoon. Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio on osallistunut assistentti.infoon kokouksiin seuraavasti:

- 6.-7.2.08 alueelliset asiantuntijapäivät, Helsinki
- 11.2.08 koulutusjaoston ja tutkimusjaoston kokoukset, Helsinki
- 3.4.08 koulutusjaoston ja tutkimusjaoston kokoukset, Helsinki
- 5.10.09 neuvottelukunnan kokous, Helsinki

8.4.08 assistentti.infon koulutussuunnittelija Helena Lehtolainen vieraili Jyväskylässä suunnittelemassa henkilökohtaisten avustajien työnantajien ja avustajien koulutuspäiviä Keski-Suomeen ja Etelä-Pohjanmaalle. 28.8.08 Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke sekä assistentti.info järjestivät koulutuksen keskisuomalaisille henkilökohtaisten avustajien työnantajille ja avustajille Jyväskylässä. 18.2.09 POKEVA- hanke järjesti yhteistyössä assistentti.infon kanssa vastaavanlaisen koulutuspäivän henkilökohtaisten avustajien työnantajille, avustajille ja vammaispalvelun työntekijöille Seinäjoella, kouluttajana lakimies Juha-Pekka Konttinen assistentti.infosta.

Keskisuomalainen Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen – hanke:

Keski-Suomessa henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistyötä POKEVA-hanke teki yhteistyössä Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen - hankkeen kanssa. Hanke päättyi 31.10.08. Vammaispalveluhankkeen kehittämistyön tulokset ja tuotokset siirtyivät edelleen POKEVALLE ylläpidettäväksi ja päivitettäväksi (mm. oppaita). Keski-Suomessa Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke vei eteenpäin henkilökohtaisen avun keskuksen perustamista Keski-Suomeen.

Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskus-hanke:

Yhteistyötä POKEVA- hanke teki myös Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskus-hankkeen (v. 2007–2009) kanssa. Vaasan avustajakeskushankkeen tavoitteena oli kehittää toimiva malli henkilökohtaisen avustajatoiminnan hallintaan ja järjestämiseen. Avustajien välitystoimintakokeilu alkoi Vaasassa 6/2008. Vaasan avustajakeskushankkeen järjestämänä työmatkana kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio ja Seinäjoen kaupungin vammaispalvelun sosiaalityöntekijä Kirsi Hakala kävivät 14.2.08 tutustumassa Vantaan kaupungin avustajakeskukseen.

Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaisen avun keskuksen suunnittelutyöryhmä:

Etelä-Pohjanmaan alueelle perustettiin POKEVA-hankkeen toimesta suunnittelutyöryhmä selvittämään henkilökohtaisen avun keskuksen perustamista alueelle. Työryhmään kuuluivat

- Marjo Luomanen, aluesihteeri, Lihastautiliitto ry
- Juhani Kivipelto, puheenjohtaja, Suomen Polioliitto
- Anita Lautamäki, toiminnanjohtaja, Seinäjoen Seudun Kehitysvammaisten tuki ry
- Jukka Sariola, puheenjohtaja, Hengityslaitepotilaat ry
- Mervi Räsänen, Pohjanmaan Näkövammaiset ry. Seinäjoki
- Eija Ala-Toppari – Peltola, sosiaalijohtaja, Kauhava
- Kirsi Hakala, sosiaalityöntekijä, Seinäjoki
- Veli-Erkki Wiberg, sosiaalijohtaja, Kurikka
- Tarja Verlin, sosiaalityöntekijä, Ähtäri
- Jouni Nummi, johtaja, Eskoon sosiaalipalvelujen ky
- Työryhmän puheenjohtajana toimii kehittämisjohtaja Tero Oinonen ja sihteereinä kehittämissuunnittelijat Ulla Yli-Hynnilä ja Armi Mustakallio POKEVA-hankkeesta

Työryhmä kokoontui 27.8.08, 10.10.08 ja 20.2.09 Seinäjoella. Työryhmä esitti syksyllä 2008, että Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä ottaisi kehittämisvastuulleen Etelä-Pohjanmaan Henkilökohtaisen avun keskuksen.

Uudistuva vammaislainsäädäntö:

Vammaislainsäädännön uudistaminen toi uusia haasteita myös POKEVA-hankkeessa tehtävälle kehittämistyölle ja suuntasi hankkeen tavoitteita. Henkilökohtaisen avun kehittäminen oli tärkein ja odotetuin uudistus. Lain sisältö vastasi pitkälti sitä, mitä POKEVA-hankkeen alkaessa oli kirjoitettu hankkeen kehittämistyön lähtökohdiksi henkilökohtaisen avustajajärjestelmän osalta. Uuteen vammaispalvelulakiin tuli säännökset henkilökohtaisen avun järjestämisestä

vaikeavammaisille henkilöille. Kaikki vammaiset henkilöt diagnoosiin katsomatta voivat olla henkilökohtaisen avun piirissä, mukaan lukien myös ne henkilöt, jotka eivät kykene tai halua toimia työnantajana. Lisäksi lakiin sisällytettiin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden oikeus palvelutarpeen arviointiin sekä säännös asian viivytyksettömästä käsittelystä osana yksilöllisen palvelutarpeen arviointia. Palvelusuunnitelman merkitys korostui. Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan 1.9.2009.

Henkilökohtaisen avun keskuskeskukset:

Keski-Suomen Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeessa kehitettiin Henkilökohtaisen avun keskuksen mallia. Keski-Suomen vammaispalveluhankkeen työryhmistä nousseena tavoitteena oli saada Keski-Suomen alueelle käyttöön Tre@Validia -hankkeen (Invalidiliitto ry:n hallinnoima hanke) kehittämä internetpohjainen avustajavälityspalvelu avustajaportti.fi (<http://www.avustajaportti.fi/>).

Järjestelmä luvattiin Jyväskylän alueelle hyödynnettäväksi syksystä 2008 alkaen ja tämän jälkeen muille alueille. Henkilökohtaisen avun keskusta kuitenkin tarvittiin tukemaan kuntia palvelun hyödyntämisessä ja käyttöönottamisessa. Henkilökohtaisen avun keskus toteutuessaan ottaisi internetpalvelun pääkäyttäjän tehtävät vastuulleen.

Keski-Suomen vammaispalveluhankkeen maakunnallinen asiantuntijaryhmä esitti 18.5.08 ja ohjausryhmä 23.5.08 hyväksyi esityksen eteenpäin vietäväksi, siten että Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus tuottaisi Henkilökohtaisen avun keskuksen palvelun, jonka mukaan lähtevät kunnat ”omistaisivat” ja kustantaisivat yhteisesti. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistyksen hallitus käsitteli asiaa 9.6.2008 ja piti asian eteenpäin viemistä sisällöllisesti erittäin kannatettavana ja ohjeisti käynnistämään keskustelut kuntien sosiaalijohdon kanssa. Henkilökohtaisen avun keskuksen rahoitus pohjautuisi kuntarahoitukseen ja alussa mahdollisiin hankeavustuksiin.

Rahoitusosuudet määräytyisivät palvelua hankkivien kuntien asukasmäärän mukaan, jolloin henkilökohtaisen avun keskuksen ohjaus ja neuvonta sekä

avustajavälityspalvelut olisivat kaikkien henkilökohtaisen avun päätöksen saaneiden kuntalaisten käytettävissä tasapuolisesti. Kuntaosuuden lisäksi tukipalveluista ja koulutuspalveluista perittäisiin maksut erillisten viranhaltijapäätösten perusteella. Henkilökohtaisen avun keskuksen käynnistyessä tarvitaan vielä reaaliaikaista kehittämistyötä.

Rahoitushaku:

POKEVA-hanke oli kiinnostunut hakemaan projektirahoitusta yhteistyössä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa sekä Keski-Suomen että Etelä-Pohjanmaan Henkilökohtaisen avun keskusten käynnistämiseen ja kehittämiseen v. 2009 – 2011. Hankkeen nimi on HAVU-hanke. Pohjana käytettiin Keski-Suomen Henkilökohtaisen avun keskuksen mallia. Ensisijaisesti projektirahoitusta lähdettiin hakemaan Tekesin uudesta ”Innovaatiot sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä” – ohjelmasta vuoden 2008 loppuun mennessä. Ohjelman tavoitteena on mm. uudistaa julkisen sektorin järjestämisvastuulla olevaa sosiaali- ja terveyspalvelutuotantoa ja edistää palvelujen saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta. TEKES:n rahoitustaso kunnille on 50 %:n avustus kehittämiseen. TEKES:n rahoitusta hakevan hankkeen hallinnoijana toimisi Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Eskoon sosiaalipalvelujen ky hyväksyi esityksen kokouksessaan 24.10.09. POKEVA-hanke jätti 3.11.08 TEKES:ille arvioitavaksi alustavan hankesuunnitelman. Lisäksi henkilökohtaisen avun keskuksat sisällytettiin uuteen ”Vammaispalvelujen parhaat palvelurakenteet ja prosessit”- hankemukseen, johon rahoitusta haettiin vuoden 2008 loppuun mennessä valtakunnallisen KASTE-ohjelman kautta. Tekes ja STM kävivät rahoituksesta vuoropuhelua.

Sentteri-hanke:

Heta-liitto (Henkilökohtaisten avustajien työnantajien liito) aloitti yhdessä Kynnys ry:n Assistentti.Info:n kanssa keväällä 2008 RAY:n rahoittaman Sentteri -hankkeen, jonka tavoitteena oli henkilökohtaisen avun keskusten verkostolle toimintamalli. Myös Keski-Suomea ja POKEVA- hankkeen kautta Etelä-Pohjanmaan kiinnostusta mukaan lähdöstä Sentterin pilottialueiksi tiedusteltiin. Hankkeen projektipäällikkö Marjo Heinonen kävi asiasta keskusteluja Jyväskylä-

lässä 19.3.08 ja 29.8.08. Sentteri-hanke järjesti Seinäjoella 22.4.08 työkokouksen, johon myös POKEVA- hankkeen työntekijät osallistuivat. Henkilökohtaisen avun keskuksen suunnitelmat ja mallit olivat kuitenkin jo niin pitkällä Keski-Suomessa, ettei tässä vaiheessa katsottu tarpeelliseksi lähteä mukaan Sentterin pilotiksi eikä asia saanut Etelä-Pohjanmaallakaan kannatusta vaan ensijaisena pidettiin Tekesin ja KASTE-ohjelman kautta haettavia Keski-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaisen avun keskuksia. RAY ei myöntänyt jatkorahoitusta Sentteri-hankkeelle.

Muu toiminta:

28.1.2009 järjestettiin alueellinen Henkilökohtaisen avun tietopäivä, Jyväskylässä, maakuntakirjaston Minnansalissa yhteistyössä Valtakunnallisen vammaisneuvoston, assistentti.infon ja Jyväskylän kaupungin vammaisneuvoston kanssa.

Tulokset

TEKES myönsi keväällä 2009 50 %:n hankerahoituksen Keski-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaiselle avun keskus- eli HAVU-hankkeelle vuosille 2009 – 2011. HAVU-hanke käynnistyi maaliskuussa -09 ja samalla sovittiin henkilökohtaisen avun kehittämisen siirtymisestä ja jatkumisesta POKEVA-hankkeelta HAVU-hankkeelle. HAVU -hankkeessa hakijoina olivat Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja Eskoon sosiaalipalvelujen ky. Hanketta hallinnoi Eskoon sosiaalipalvelujen ky. Etelä-Pohjanmaan lisäksi hankkeessa on mukana Keski-Suomesta kymmenen kuntaa: Hankasalmi, Joutsa, Jyväskylä, Jämsä, Keuruu, Kuhmoinen, Laukaa, Muurame, Toivakka ja Äänekoski. Hankkeen aikana mukaan voi liittyä vielä muita kuntia. Keskuksset ovat saaneet käyttöönsä Tre@Validia-hankkeen kehittämän avustajaportti.fi -palvelun avustajien välityksen työvälineeksi.

Vaikutukset

POKEVA-hankkeen aikana haettiin rahoitusta TEKES:ltä Keski-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaiselle avun keskus-hankkeelle, HAVU-hankkeelle. Hanke sai rahoituksen ja HAVU-hanke on käynnistynyt maaliskuussa 2009,

toimipisteet sijaitsevat Keski-Suomessa Jyväskylässä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tiloissa (kaksi työntekijää) ja Etelä-Pohjanmaalla Seinäjoella Eskoon palvelukeskuksen tiloissa (yksi työntekijä). Keskusten käyttöön on saatu internetpohjainen Tre@Validia-hankkeen kehittämä avustajaportti.fi-palvelu, joka toimii vaikeavammaisten työnantajien ja avustajien työtä hakevien välityspalveluna. Tätä myötä avustajien saatavuus on parantumassa Keski-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla. Keskusten kautta sekä työnantajat että avustajat saavat tukea, ohjausta ja neuvontaa. Samaan aikaan kunnan vammaispalvelujen sosiaalityö voi keskittyä vammaispalvelun palvelutarpeen arviointiin, palvelusuunnitteluun ja päätöksentekoprosessiin.

2.1.4 Asumispalvelut

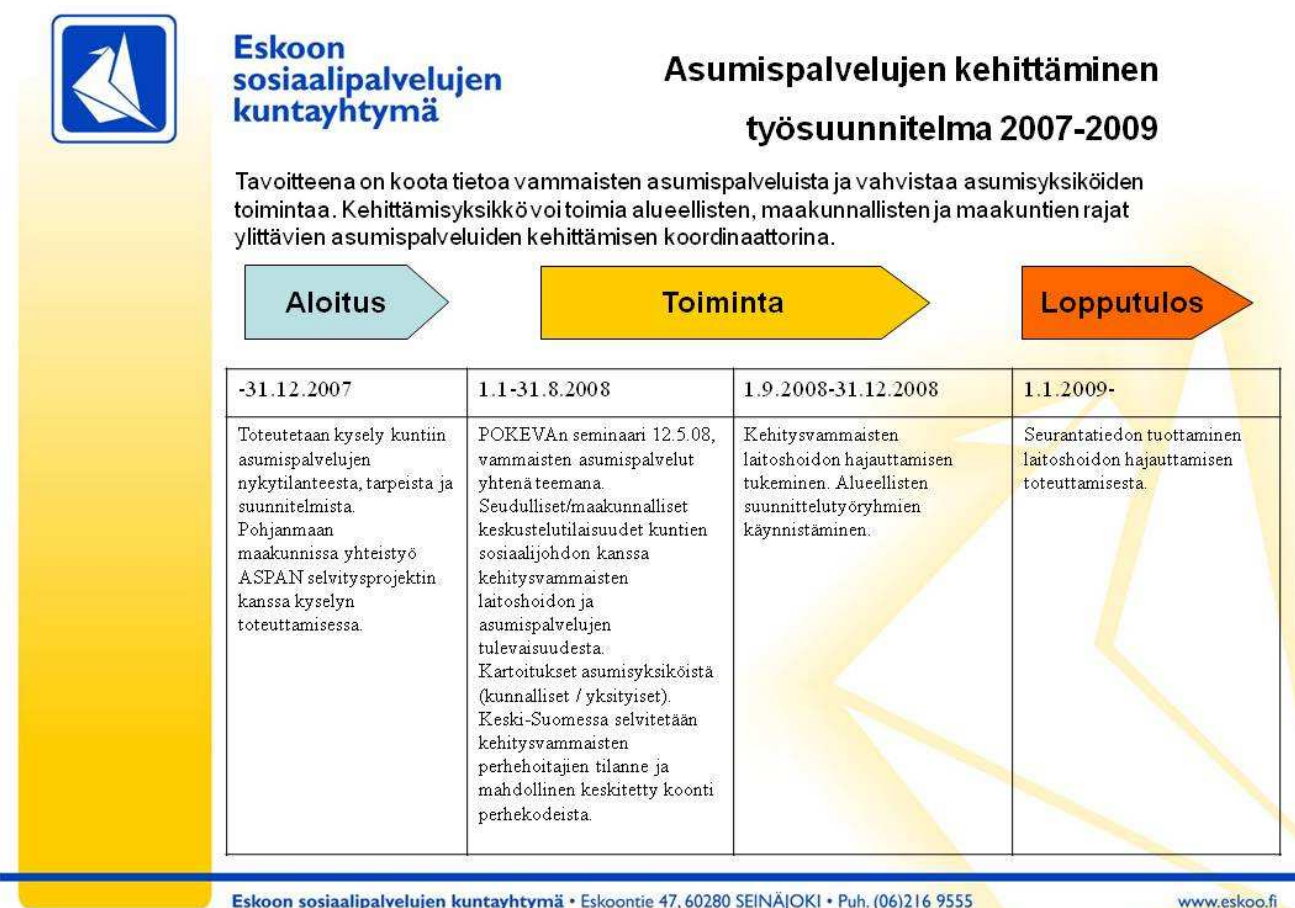
Kehittämistyön lähtökohtia

Hankesuunnitelmassa asumispalvelujen kehittämiseksi asetettiin tavoitteita sekä asumisyksiköiden toiminnan että maakuntien asumispalvelujen kokonaisuuden kehittämisen näkökulmasta. Päättävöitteeksi asetettiin asumispalvelujen kehittäminen vastaamaan paremmin asukkaiden avun- ja palveluntarvetta. Keinoina nähtiin mm. asukkaiden toimintakyvyn profiilien kuvaaminen sekä niiden pohjalta maakuntien alueella tarvittavien asumisyksiköiden profiilien laatiminen. Asumisyksiköiden toimintaa haluttiin kehittää esim. tarkistamalla henkilöstömitoitusta sekä vahvistamalla osaamista koulutuksella ja työnohjauksella. Asumispalvelujen kokonaisuuden kehittämiseksi kuntia ja yhteistoiminta-alueita tuettiin miettimään / suunnittelemaan yhdessä vammaisten kuntalaistensa asumispalvelujen tarpeita ja kehittämistä sekä mahdollista erikoistumista.

Lisäksi tavoitteena oli koota niin kunnallisten kuin yksityistenkin asumispalvelujen ajantasaiset tiedot, Keski-Suomessa myös tiedot kehitysvammaisten perhehoitajina toimivista perhekodeista. Tietoja voidaan käyttää seudulliseen, maakunnalliseen ja ylimaakunnalliseen erikoistumiseen halukkaitten asumisyksiköiden kesken esimerkiksi asukkaiden elämänkaaren ja kuntoutustarpeen mukaisesti. Asumispalvelujen kehittämisessä huomioidaan myös tilapäishoidon ja haastavasti käyttäytyvien vammaisten henkilöiden tarpeet.

POKEVA-hankkeen aikana kehitysvammaisten asumispalvelut ja erityisesti laitoshoidon hajauttaminen ovat olleet valtakunnallisestikin kehittämisen kohteena. STM:llä on ollut kaksi selvityshanketta, joiden tuloksena saatiin keväällä 2008 tietoa vammaispalvelujen uudesta toimintamallista ja laitoshoidon hajauttamisesta. Selvitykset koskevat kehitysvammaisten yksilöllistä asumista (selvityshenkilö Markku Niemelä) sekä hajautuksen seuranta ja arviointia (Sosiaalikehitys Oy). Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalveluprojekti arvioitiin vuosien 2007 – 2008 aikana Ray:n avustuksen turvin. POKEVA-hanke on hyödyntänyt em. selvitysten tuomaa tietoa vahvuuksista ja kehitettävistä asioista.

Kaavio 5.

Toiminta

POKEVA-hankkeen aikana toiminta keskitettiin tiedon tuottamiseen kehitysvammaisten henkilöiden asumispalveluiden nykytilanteesta, maakunnallisten suunnitelmien koordinoimiseen sekä henkilöstön osaamisen lisäämiseen koulutuksen avulla.

Kartoitukset

POKEVA-hanke kartoitti syksyn 2007 aikana Keski-Suomen kuntien tilanteen, tulevaisuuden asumisen tarpeet ja suunnitelmat vammaisten asumispalveluiden järjestämisen suhteen. Keski-Suomen kyselyn tulokset julkistettiin 31.10.2007 kehitysvamma-alan työntekijöiden työkokouksessa Jyväskylässä. Kyselyssä nousi esille erityisesti perhehoidon kehittämisen tarpeet Keski-Suomessa.

Vastaavanlainen kartoitus tehtiin loppuvuonna 2007 Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan kunnista Asumispalvelusäätiö Aspan selvityshenkilön toimesta yhteistyössä POKEVA-hankkeen kanssa. Kartoituksessa nousi esille asumispalvelujen lisääntyvä tarve nuorille itsenäistyville ja toisaalta ikääntyville kehitysvammaisille henkilöille. Kunnat arvioivat tärkeimmiksi tulevaisuuden tarpeiksi tilapäisen asumisen vaihtoehtojen kehittämisen sekä tuetun ja ryhmäasumisen palvelujen kehittämisen. ASPA toteutti vuonna 2008 myös kyselyn Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n alueen kehitysvammaisille henkilöille heidän kokemuksistaan asumisesta ja näkemyksistään tulevaisuuden asumistarpeista. Molempien Aspan kyselyjen tuloksia esiteltiin kaikille avoimessa tilaisuudessa 16.6.08 Seinäjoella. Kehitysvammaisille suunnatun kyselyn tulokset ja niiden pohjalta laaditut toimintasuositukset on esitetty ASPAn julkaisussa *Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Kehitysvammaisten ihmisten asumistarpeet*.

POKEVA-hanke teki keväällä 2009 kartoituksen kehitysvammaisten asumispalveluista Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien alueella. Kysely lähetettiin kaikille alueen asumisyksiköille, jotka tarjoavat palvelua suomenkielisille kehitysvammaisille henkilöille. Kysely lähetettiin 77 asumisyksikölle, joista kyselyyn vastasi 52. Kartoituksen tuloksena saatiin tietoa sekä asukkaiden että yksi-

köiden profiileista. Kyselyyn vastanneiden yksiköiden tiedot koottiin myös POKEVA-hankkeen verkkosivuille, josta palvelun tarvitsijat voivat saada tietoa alueella olevista palvelun tarjoajista. Tiedot julkaistiin vain siihen luvan antaneiden asumisyksiköiden osalta. Samanaikaisesti edellisen kyselyn kanssa toteutettiin kuntiin suunnattu kysely niiden suunnitelmista kehitysvammaisten asumispalvelujen osalta vuosille 2009-2016. Molemmista kartoituksista saatua tietoa hyödynnetään vuonna 2010 alkavassa maakunnallisessa kehitysvammaisten asumispalvelujen suunnittelussa. Kyselyjen tulokset esitetään raportissa, joka valmistuu POKEVA-hankkeen päättymisen jälkeen.

Keski-Suomessa koottiin POKEVA-hankkeen toimesta kuntien ja yksityisten palveluntuottajien asumisyksiköiden tiedot Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkko Sonetteen (ent. Soskes). Tiedot ovat sekä listauksina että Keski-Suomen kartalle vietyinä. Tietoja on päivitetty vuoden 2009 aikana. POKEVA teki kesän 2008 aikana kyselyn keskisuomalaisille kehitysvammaisten perhehoitajille yhteistyössä Keskisuomalaisen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen – hankkeen kanssa. Kyselyn tuloksena Sonettesta löytyvät 28 keskisuomalaisen kehitysvammaisten perhehoitajan yhteystiedot. Yhteystiedot on koottu ainoastaan siihen luvan antaneilta perhehoitajilta. Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaiset voivat hyödyntää em. tietoja mm. etsiessään asiakkailleen sopivinta asumisen muotoa.

Syksyllä 2009 valmistui Jyväskylän ammattikorkeakoulun (Hyvinvointiyksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma) sosionomiopiskelijoiden Päivikki Kärkkäisen ja Kaisa Tauriaisen opinnäytetyö ”Elämäntyönä perhehoito. Kehitysvammaisten henkilöiden pitkäaikainen perhehoito”. Opinnäytetyöhönsä opiskelijat haastattelivat neljää keskisuomalaista perhehoitajaa. Perhehoitajat löydettiin POKEVA-hankkeen tekemän perhehoitaja-kyselyn avulla. Opinnäytetyön liitteenä on ”Yleinen toimintaohje kehitysvammaisten perhehoitajille 2009”, jota voidaan jakaa niin perhehoitajille kuin kuntien perhehoidosta vastaaville työntekijöille. POKEVA-hankkeen kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio toimi opinnäytetyön ohjaajana työelämän edustajana.

Maakunnallinen kehitysvammaisten asumispalvelujen suunnittelu

POKEVA-hankkeen aikana Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueella on käynnistynyt maakunnallisen kehitysvammaisten asumispalvelujen strategian laatiminen yhteistyössä Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän kanssa. Tähän liittyen hanke on järjestänyt keskustelutilaisuuksia ja seminaareja eri tahojen kanssa kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisesta ja asumispalvelujen kehittämistä. Keskustelutilaisuuksia on järjestetty Eskoon asumispalveluhenkilöstön, erityisneuvola Silmun ja johtoryhmän kanssa. Lisäksi POKEVA-hanke järjesti 6.10.08 kuntien sosiaalijohtolle ja kehitysvammaisten asumispalveluista vastaaville viranhaltijoille KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISPALVELUT – seminaarin, jonka yhtenä tarkoituksena oli avata keskustelu maakunnan yhteisestä strategiasta asumispalveluiden järjestämiseksi. Seminaarissa käydyn keskustelun pohjalta päätettiin jatkaa maakunnallisen strategian valmistelua POKEVA-hankkeen ja Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n yhteistyönä. Tavoitteeksi asetettiin kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisen ja asumispalvelujen maakunnallinen strategia kesäkuuhun -09 mennessä. Strategian laatimisen liittyen POKEVA-hanke teki edellisessä kohdassa mainitut kartoitukset asumisyksiköille ja kuntiin Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Strategiatyöskentelyn loppuunsaattaminen on viivästynyt ja sitä jatketaan Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n toimesta POKEVA-hankkeen jälkeen.

Ministeri Jan Vapaavuori asetti 13.2.2009 kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asumisohjelman laatimista tukevan ohjausryhmän. Tavoitteena oli valmistella asuntopoliittisen toimenpideohjelman mukainen ohjelma kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asumisesta laitoshoidon vähentämiseksi. Työryhmä kuuli 10.6.09 ympäristöministeriössä 35:ttä erityishuoltopiirien, kuntayhtymien, kuntien, järjestöjen, asuntojen rakennuttajien ja asumispalvelujen tuottajien, kehitysvammaisten omaisten ja muuta alan edustajaa. Kuulemis-tilaisuudessa oli mukana POKEVA-hankkeen kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio, joka oli aiemmin kerännyt Ympäristöministeriön kyselyn pohjalta Keski-Suomen kuntien tilanteen ja suunnitelmat vammaisten henkilöiden asumisen asioissa ja erityishuollossa. Kysely oli lähetetty Keski-Suomen sairaanhoitopiirille, joka välitti kyselyn Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle (sairaan-

hoitopiiri ei vastaa Keski-Suomessa vammaisten henkilöiden asumisen järjestämisestä). Kuulemistilaisuudessa Armi Mustakallio kertoi Keski-Suomen maakunnan tilanteen kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisesta ja asumisen suunnitelmista sekä otti kantaa Ympäristöministeriön ehdotukseen (myös kirjallisesti). Asiasta voi lukea lisää Ympäristöministeriön raportista 16/2009, Asunto- ja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille. Ehdotus kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asunto-ohjelmaksi vuosille 2010 – 2015.

Koulutukset

POKEVA-hanke järjesti koulutukset ”Yksilöllinen suunnittelu vammaisten asumispalveluissa” Seinäjoella 19. – 20.3.2009 ja Jyväskylässä 7.-8.5.2009.

2.4.2009 kehittämissuunnittelijat Armi Mustakallio ja Ulla Yli-Hynnillä sekä kehittämisjohtaja Tero Oinonen osallistuivat Kehitysvamma-alan neuvottelukunnan järjestämään tilaisuuteen ”Minulla on oma koti ja tukea elämäni!” Helsingissä

Tulokset

POKEVA-hankkeessa on edistetty kehitysvammaisten asumispalvelujen alueellista suunnittelua osallistumalla maakunnallisen tiedon tuottamiseen erilaisten kartoitusten avulla. Yhteenveto hankkeen toteuttamista kartoituksista, joista on tarkempi kuvaus edellä:

- Keski-Suomen kuntien tilanne, tulevaisuuden asumisen tarpeet ja suunnitelmat vammaisten asumispalveluiden järjestämisessä vuonna 2007
- Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan kuntien tilanne, Kysely kehitysvammaisten asumispalveluista vuonna 2007, toteutettiin Asumispalvelusäätiö Aspan selvityshenkilön toimesta yhteistyössä POKEVA-hankkeen kanssa
- Kysely asumisyksiköille kehitysvammaisten asumispalveluista Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien alueella, 2009 (Raportti julkaistaan joulukuussa 2009)
- Kysely kuntiin kehitysvammaisten asumispalveluista ja suunnitelmista vuosille 2009-2016, 2009 (Raportti julkaistaan joulukuussa 2009)

Kartoitusten yhteenvedot ovat luettavissa POKEVA-hankkeen verkkosivuilta kohdasta Kehittämistoiminta/Asumispalvelut.

Tehtyjen kartoitusten pohjalta Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueella on käynnistynyt maakunnallisen strategian laatiminen kehitysvammaisten laitoshoidon hajauttamisesta ja asumispalveluista.

Hanke on koonnut tietoa asumispalveluja tarjoavista yksiköistä ammattilaisten ja asiakkaiden käyttöön:

- Keski-Suomen kuntien sekä yksityisten palveluntuottajien asumisyksiköiden tiedot (asumisyksikköprofiilit) sekä 28 keskisuomalaisen kehitysvammaisen perhehoitajan tiedot. Tiedot ovat Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkko Sonetessa (www.Sonette.fi)
- Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan kuntien ja yksityisten palveluntuottajien tiedot kehitysvammaisten asumispalveluista. Tiedot ovat POKEVA-hankkeen verkkosivuilla karttalinkkinä kohdassa Kehittämistoiminta/Asumispalvelut.

Hanke on tukenut henkilökunnan osaamista järjestämällä koulutusta yksilöllisestä suunnittelusta asumispalveluissa

Hankkeen aikana ei pystytty toteuttamaan kattavaa vammaisten henkilöiden toimintakyvyn arviointia ja profiilien kuvaamista avun- ja palvelutarpeiden arvioinnin tukemiseksi. Toimintakykyprofiilien kokoaminen neljän maakunnan alueen asumispalveluja käyttävistä henkilöistä ei ollut mahdollista hankkeen resurssit ja toiminta-aika huomioiden. Samasta syystä myös asumisyksiköiden toiminnan kehittäminen jäi suunniteltua vähäisemmäksi.

Vaikutukset

Tuottamalla tietoa maakuntien asumispalveluista POKEVA-hanke on edistänyt kehitysvammaisten asumispalvelujen alueellista suunnittelua. Koulutuksella on vahvistettu yksilöllisen asumisen ideologiaa asumispalveluissa.

Hankealueella toimivien kehitysvammaisille palveluja tarjoavien asumisyksiköiden tiedot ovat paremmin löydettävissä ja kuntien työntekijöiden hyödynnettävissä.

2.2 Uusien työskentelymallien ja palveluohjausmenettelyn laaja käyttöönotto yhteistoiminta-alueilla

2.2.1 Palveluohjausmenettelyn käyttöönottaminen ja kehittäminen

Kehittämistyön lähtökohtia

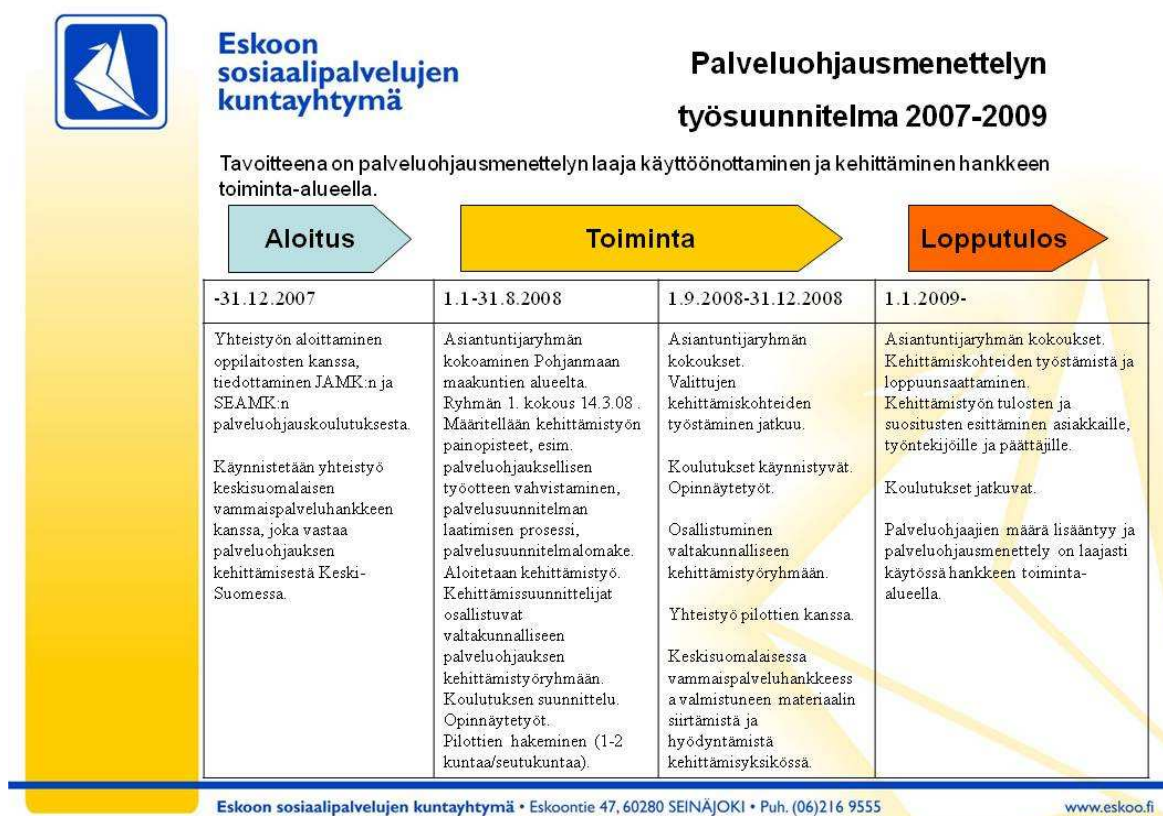
Palveluohjaus on asiakaslähtöinen ja asiakkaan etua korostava työtapa. Sillä tarkoitetaan sekä asiakastyön menetelmää että palveluiden yhteensovittamista organisaatioiden tasolla. Palveluohjaus sopii erittäin hyvin työmenetelmäksi kokevammaistyön kentälle, jossa sekä asiakkaat että työntekijät tarvitsevat tietoa hyvin laajoista palveluiden kokonaisuuksista ja niiden yhteensovittamisesta. Palveluohjauksen tarve korostuu vammaisen lapsen, nuoren ja aikuisen elämänsäkaaren muutosvaiheissa. Palveluohjauksellista työtä käytetään jo useissa vammaistyön tehtävissä, mutta varsinaisten palveluohjaajien määrä on vielä vähäinen tarpeeseen nähden.

Hankesuunnitelmassa POKEVA-hankkeen tavoitteeksi on asetettu kehittää palveluohjaukseen liittyviä työmenetelmiä ja edistää palveluohjauksellisen työtöiden käyttämistä vammaispalveluissa siten, että se olisi mahdollisimman monen työntekijän käytössä. Lisäksi pyritään osoittamaan palveluohjaajien toimien lisäämisen tärkeys päättäjille. Palveluohjauksellisen työmenetelmän juurruttamiseksi järjestetään koulutusta sekä pyritään löytämään pilottikunta/kuntia, jotka

kehittävät vammaisten henkilöiden palveluohjausta yhteistyössä hankkeen kanssa. Opinnäytetöiden ja kuntakyselyjen avulla kartoitetaan asiakkaiden tarpeita palveluohjaukseen liittyen sekä kuntien tämänhetkistä tilannetta palveluohjauksen järjestämisessä.

Palveluohjauksen ja yksilöllisen palvelusuunnittelun kehittäminen osoittautui hyvin ajankohtaiseksi teemaksi, kun hankkeen toiminta-aikana Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltiin muutoksia Vammaispalvelulakiin ja muutokset astuivat voimaan 1.9.2009 alkaen. Uudistetussa Vammaispalvelulaissa on korostettu palvelutarpeen selvityksen ja yksilöllisen palvelusuunnitelman merkitystä.

Kaavio 6.

Toiminta

Keski-Suomessa palveluohjausta on kehitetty Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishankkeessa vuosina 2006-2008. Hankkeen päättyessä vuonna 2008 kertynyt materiaali ja kehittämistyö siirtyivät POKEVA- hankkeen käyttöön ja hyödynnettäväksi.

POKEVA-hankkeen kehittämistyön tueksi kolmen pohjalaismaakunnan alueelta koottiin asiantuntijaryhmä kuntien vammaispalvelutyöntekijöistä; ryhmän jäseninä ovat toimineet:

- Aittola Merja, vammaispalveluohjaaja, Seinäjoki (työryhmän pj)
- Ilkka Leena sosiaalityöntekijä, Eskoon sosiaalipalvelujen ky
- Jokela Sari, vs. palvelukeskuksen johtaja, Alavuden kaupunki
- Jussila Saija, johtava sosiaalityöntekijä, Vaasan kaupunki
- Kangasluoma Elina, sosiaalityöntekijä, Nurmo (5/08 saakka)
- Lehtoranta Anneli, vs. johtava ohjaaja, Ähtäri
- Luukkala Päivi, avopalvelun ohjaaja, Kokkola
- Murtonen Virpi, sosiaaliohjaaja, Vaasa
- Mustakallio Armi, kehittämissuunnittelija, POKEVA- hanke
- Paananen Marianne, palvelukodin johtaja, Alavus (6/08 saakka)
- Pellinen Saija, johtava aikuiskouluttaja, Eskoon sosiaalipalvelujen ky
- Saariaho Marja-Liisa, opettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- Verlin Tarja, sosiaalityöntekijä, Ähtäri
- Yli-Hännilä Ulla, kehittämissuunnittelija, POKEVA-hanke (työryhmän siht.)

Asiantuntijaryhmä on kokoontunut Seinäjoella kuusi kertaa: 25.4.08, 6.6.08, 26.9.08, 18.12.08, 21.4.09 ja 4.6.09.

Työskentely aloitettiin keskustelulla palveluohjauksen nykytilanteesta ja kehittämisen tarpeista. Asiantuntijaryhmä totesi, että palveluohjauksellinen työote on käytössä pohjalaismaakuntien vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöillä, mutta sitä tulisi edelleen vahvistaa. Tässä tulisi kiinnittää huomiota mm. asiakkaan asemaan palvelujen suunnittelussa, yhtenäisen palvelusuunnitelmalomakkeen

ym. työvälineiden saamiseen kuntien käyttöön, hyviin toimintatapoihin ja toimintakyvyn kartoituksen osuuteen palvelusuunnittelussa. Palveluohjaajan nimikkeellä toimivien työntekijöiden määrän alueella työryhmä totesi vähäiseksi. Tarvetta palveluohjaajien lisäämiseksi nähtiin olevan, mutta lisäämisen arvioitiin olevan vaikeaa kuntien nykyisessä taloustilanteessa. Keskustelujen pohjalta asiantuntijaryhmä määritteli kehitettäviksi kohteiksi:

- 1) palvelusuunnittelun työvälineet (palvelusuunnitelmalomakkeen ja siihen liittyvät ohjeet)
- 2) palvelusuunnittelun prosessi

Palvelusuunnittelun työvälineet:

Työskentely aloitettiin palvelusuunnitelmalomakkeen kehittämällä. Työryhmä arvioi useita eri kunnissa ja kuntayhtymissä käytössä olevia palvelusuunnitelmalomakkeita sekä määritteli lomakkeen tärkeimmät sisällöt. Lomake päätettiin laatia siten, että sitä voi käyttää eri-ikäisten henkilöiden palvelujen suunnittelussa ja että se käy sekä vammaispalvelun että kehitysvammahuollon asiakkaiden palvelusuunnitteluun. Lomaketta muokattiin kolmessa kokouksessa, jonka jälkeen se otettiin koekäyttöön helmi-maaliskuussa 2009. Kokeiluvaiheessa lomake oli käytössä kolmessa kunnassa ja yhdessä kuntayhtymässä yhteensä n. 35 eri-ikäisen kehitysvammaisen asiakkaan palvelusuunnitelmaa laadittaessa. Saatujen kokemusten perusteella lomake muokattiin lopulliseen muotoonsa. Lomake on tarkoitettu täytettäväksi tietokoneella. Lomakkeen teknisessä toteutuksessa apuna oli sosionomiopiskelija ja POKEVA-hankkeen määrääaikainen työntekijä Maiju Hyttinen.

Palvelusuunnitelmalomakkeen lisäksi työryhmässä työstettiin ohjeet palvelusuunnitelmalomakkeen täyttämiseen, tarkistuslista alle 16-vuotiaita vammaisia ja pitkäaikaissairaita lapsia ja heidän perheitään koskevasta tuista ja palveluista sekä vastaava tarkistuslista yli 16-vuotiaille vammaisille ja pitkäaikaissairaille henkilöille. Lisäksi laadittiin malli kutsusta palvelusuunnitelmakokoukseen.

Palvelusuunnittelun prosessi:

Palveluohjauksellisen työtteen vahvistamiseksi vammaispalveluissa työryhmä laati toimintamallin yksilöllisen palvelusuunnittelun prosessista. Toimintamallissa annetaan suosituksia mm. palvelusuunnitelman laatimisen ajankohdista, vastuuhenkilön nimeämisestä sekä asiakkaan osallisuuden lisäämisestä palvelusuunnittelun prosessin eri vaiheissa. Tavoitteena on antaa jäsennelty toimintamalli sekä niihin tilanteisiin, joissa palveluohjaaja toimii asiakkaan kanssa että erityisesti niihin tilanteisiin, kun nimettyä palveluohjaaja ei ole ja palvelusuunnittelu toteutetaan osana vammaispalvelun sosiaalityötä. Toimintamallin keskeinen ajatus on toimintatapa, joka vahvistaa asiakkaan tarpeiden ja mielipiteiden esilletuomista sekä antaa asiakkaalle mahdollisuuden valmistautua palvelusuunnitelmapalaveriin etukäteen. Toimintamallissa on kuvattu työskentelytapa, jossa asiakas voi valmistautua palaveriin pohtimalla palvelutarpeitaan ja toiveitaan yhdessä lähityöntekijänsä kanssa. Hankkeessa tuotetut työvälineet (lomakkeet ja ohjeet) on kytketty toimintamalliin ja niitä voi hyödyntää palvelusuunnittelun prosessin eri vaiheissa.

Yksilöllisen palvelusuunnittelun toimintamallista laadittiin erillinen opas asiakaille ja perheille. Oppaassa on tietoa palvelusuunnittelun tarkoituksesta sekä työryhmän laatimasta toimintamallista ja asiakkaan osuudesta siinä. Opasta sekä siinä esitettyä toimintamallia ja palvelusuunnitelmalomaketta esiteltiin ja siitä keskusteltiin Seinäjoen seudun kehitysvammaisten tukiyhdistyksen hallituksen kokouksessa 11.6.09. Keskustelussa esille nousseet kommentit huomiointiin mm. palvelusuunnitelmalomakkeessa.

Koulutus ja opinnäytetyöt:

Palveluohjaukseen liittyvää koulutusta on järjestetty yhteistyössä Seinäjoen ja Vaasan ammattikorkeakoulujen kanssa. Seinäjoella on toteutunut Seamk:n järjestämänä 11.3.08 Palveluohjaus – koulutus, Vaasassa järjestettiin Palveluohjaus vammaistyössä –koulutus 11.11.08 yhteistyössä Vaasan ammattikorkeakoulun kanssa. Jyväskylän ja Seinäjoen ammattikorkeakoulut järjestivät hankeaikana Palveluohjauksen erikoistumisopinnot (30 op). POKEVA-hanke teki kah-

den Semk:n erikoistumisopintoihin osallistuvan opiskelijan kanssa yhteistyösopimuksen, jossa he sitoutuivat mm. toimimaan kouluttajina/alustajina hankkeen alueella järjestettävissä palveluohjausta koskevissa koulutustilaisuuksissa ja tekemään erikoistumisopintoihin kuuluvan kehittämistehtävän yhteistyössä hankkeen kanssa.

Palveluohjaukseen liittyvä opinnäytetyö valmistui syksyn -08 aikana. Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelija Kaisa Rintasalo opinnäytetyön aihe oli ”Palveluohjaus erityisneuvola Silmussa”. Kehittämissuunnittelija Ulla Yli-Hyynilä toimi opinnäytetyön ohjaajana. Loppuvuonna 2009 valmistui Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Maiju Hyttisen ja Laura Paskan opinnäytetyö ”Palvelusuunnitelmalla selkeyttä arkeen? Perheiden ajatuksia kehitysvammaisen henkilön palvelusuunnitelmaprosessista”, jonka ohjaajana Yli-Hyynilä toimi myös.

Osallistuminen valtakunnalliseen palveluohjauksen kehittämistyöhön:

Kehittämissuunnittelijat Armi Mustakallio ja Ulla Yli-Hyynilä olivat mukana Stakesin (nyk. THL) koordinoimassa valtakunnallisessa palveluohjauksen työryhmässä, jossa tavoitteena oli kehittää palveluohjausta mm. laatimalla yhtenäinen palvelusuunnitelmalomake ja määrittelemällä palveluihin liittyviä ydinkäsitteitä. Työryhmässä on kuultu ja otettu kantaa myös Vammaispalvelulain uudistamistyöhön. Tämän työryhmän toimintaa on hyödynnetty hankkeen omassa kehittämistyössä. Työryhmän kokoontumisiin on osallistuttu 14.4., 26.5., 4.9. ja 8.10.08.

Tulokset

POKEVA-hankeessa valmistuivat seuraavat materiaalit:

- Yksilöllisen palvelusuunnittelun toimintamalli kehitysvammahuollossa ja vammaispalveluissa
- Yksilöllinen palvelusuunnittelu kehitysvammahuollossa ja vammaispalveluissa – Ohjeita asiakkaille ja perheille
- Palvelusuunnitelmalomake
- Ohjeita palvelusuunnitelmalomakkeen täyttämisen

- Tarkistuslista alle 16-vuotiaita vammaisia ja pitkäaikaissairaita lapsia ja heidän perheitään koskevista tuista ja palveluista v. 2009
- Tarkistuslista yli 16-vuotiaita vammaisia ja pitkäaikaissairaita henkilöitä koskevista tuista ja palveluista v. 2009
- Kutsu palvelusuunnitelmakokoukseen

Lisäksi palvelusuunnittelun toimintamallista on tehty prosessikuvaus QPR-ohjelmalla.

Vaikutukset

Vammaisalan työntekijät ovat saaneet käyttöönsä uusia työvälineitä yksilöllisen palvelusuunnittelun toteuttamiseksi. Myös asiakkaat ovat saaneet lisää tietoa yksilöllisestä palvelusuunnittelusta ja sen merkityksestä. Asiakkaan näkökulma on vahvistunut ja osallistuminen palvelujen suunnitteluun on lisääntynyt.

Yksilöllisen palvelusuunnittelun toimintamallia on esitelty vammaispalvelun sosiaalityöntekijöille sekä muille vammaispalvelun työntekijöille useissa työkokouksissa. Hankkeessa laadittu palvelusuunnitelmalomake on otettu käyttöön useissa hankealueen kunnissa ja toimintamallia, jossa lähityöntekijä valmistautuu palvelusuunnitelmapalaveriin asiakkaan kanssa, on lähdetty toteuttamaan. Asiakkailta tai työntekijöiltä ei ole kerätty systemaattista palautetta työvälineiden tai toimintamallin käyttöön liittyvistä kokemuksista, mutta työntekijät ovat antaneet suullista palautetta. Palautteen mukaan palvelusuunnitelmalomake toimii hyvin ja se sopii sekä vammaispalvelun että kehitysvammahuollon asiakkaiden palvelusuunnitteluun. Palvelusuunnitelmapalaverien ajallinen kesto on lyhentynyt, joissakin tapauksissa merkittävästikin, kun asiakas tai asiakas yhdessä lähityöntekijän kanssa on koonnut ennakoita lomakkeelle tiedot nykytilanteesta sekä toiveista ja tarpeista. Kehitysvammaisten asiakkaiden osallistumista omien tarpeidensa arviointiin ja palvelujen suunnitteluun on lisätty suunnitelmallisesti muutamassa toimintakeskuksessa. Toimintatavan laaja muutos siten, että myös kehitysvammaisella henkilöllä on mahdollisuus olla aktiivisesti mukana omien palvelujensa suunnittelussa vaatii kuitenkin tätä hanketta pitemmän ajan. Tästä johtuen juurruttamista on tarpeen jatkaa edelleen.

2.3 Tieto- ja viestintäteknologian sekä sähköisten asiointipalvelujen laaja hyödyntäminen ja saaminen osaksi vammaispalvelutuotantoa

Kehittämistyön lähtökohdat

Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen lähti siitä, että POKEVA-hanke ottaa omassa toiminnassaan käyttöön videoneuvottelu- ja internetpuhelujärjestelmän. Internetpuheluita hyödynnettiin kehittämissyksikön sisäisessä viestinnässä ja yhteydenpidossa tärkeimpiin yhteistyökumppaneihin kuten sosiaalialan osaamiskeskukseen. Videoneuvottelujärjestelmää hyödynnettiin koulutuksia ja seminaareja järjestettäessä, koska sen avulla mainitun kaltaiset tilaisuudet pystytään välittämään järjestämispaikkakunnalta muille toimipaikoille.

Toiminta

POKEVA- hankkeen työntekijöillä oli keskinäisessä käytössään Skypen kuvapuhelut. Syksyn 2008 aikana alettiin testaukset Polycomin PVX kuvapuhelinohjelmalla Seinäjoen ja Jyväskylän välillä. Vuoden 2009 aikana järjestettiin osa hankkeen asiantuntija- ja ohjausryhmien kokouksista videovälitteisesti. Myös osa hankkeen koulutuksista on toteutettu videovälitteisesti joko yhteen tai kahteen etäpisteeseen välitettynä.

Keski-Suomessa oli käynnissä 2005- 2009 Soskes- hanke, yhteisöverkko sosiaalialan ammattilaisille Keski-Suomessa – hanke (10/2008 lukien nimellä Sonette). Keski-Suomen osalta POKEVA- hankkeen tuotoksia on viety Sonetteen sosiaalialan ammattilaisten hyödynnettäväksi. Lisäksi POKEVA osallistui Sonetten vammaispalvelut – osion kehittämiseen ja sisällön tuottamiseen.

2.3.1 Tulkkipalvelut ja etätulkkauksen edistäminen

Kehittämistyön lähtökohdat

POKEVA-hanke teki yhteistyötä tulkkipalveluiden kehittämisessä Vaasan, Seinäjoen ja Jyväskylän kaupunkien tulkkipalveluiden, Eskoon palvelukeskuksen

puhevammaisten tulkkien sekä Kuurojen Liiton aluesihteereiden ja paikallisten kuurojen yhdistysten kanssa. Keski-Suomessa tulkkipalveluiden kehittäjätyöryhmänä jatkaa Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishankkeelle perustettu tulkkitoimikunta yhteistyössä POKEVA-hankkeen kanssa. Tulkkitoimikuntaan kuuluvat Keski-Suomesta vammaispalvelun johtaja Seija Parviainen (puheenjohtaja) Jyväskylän kaupunki, viittomakielen tulkki Jonna Järvi, Jyväskylän kaupungin tulkki- ja kommunikaatiokeskus, viittomakielen tulkki ja Suomen viittomakielen tulkit ry:n hallituksen jäsen Eija Jääskeläinen, aluesihteeri Ritva Rouvinen, Suomen Kuurosokeat ry (6.10.08 alkaen aluesihteeri Jenni Pitkänen), aluesihteeri Marjaana Jurvainen-Broms, Kuurojen Liitto ry (6.10.08 lukien aluesihteeri Börje Hanhikoski), puheterapeutti Päivi Littunen, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Kommunikaatiokeskus Tikoteekki, sosiaalityöntekijä Sanne Hautajärvi, Keuruun kaupunki (6.10.08 lukien sosiaalityöntekijä Heidi Rinne), yliopettaja Helena Koskimies, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, kouluttaja Pirjo Viinikainen, Jyväskylän aikuisopisto, projektipäällikkö Mirva Vesimäki, Keski-Suomen vammaispalveluhanke (31.10.08 asti), POKEVA-hankkeen työntekijät kehittämisjohtaja Tero Oinonen ja kehittämissuunnittelijat Armi Mustakallio ja Ulla Yli-Hynnillä. Työryhmän sihteerinä on toiminut Armi Mustakallio. Työryhmää täydennetään tarvittaessa POKEVAN hankealueen muilla toimijoilla.

Vammaispalvelulain mukaiset tulkkipalvelut olivat siirtymässä valtion rahoitusvastuulle ja Kelalle vuoden 1.9.2010. Kehittämisyksikkö seurasi tilannetta ja tiedotti toiminta-alueellaan olevia tulkkeja tulevista muutoksista.

Etätulkkkaus:

POKEVA-hanke teki yhteistyötä valtakunnallisen etätulkkkaushankkeen kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriön sekä kuntien ja kuntayhtymien rahoittama hanke käynnistyi elokuussa 2007. Hankkeen aikana luodaan valtakunnallinen palvelujärjestelmä joka täydentää olemassa olevaa tulkkipalvelua. Hanketta hallinnoi Uudenmaan erityispalvelut –kuntayhtymä (1.1.09 alkaen Eteva kuntayhtymä). Etätulkkkauksen etuna on palvelun saatavuus ja saavutettavuus paikasta riippumatta. Myös valtakunnallinen päivystys on mahdollista toteuttaa etäratkaisujen

avulla. Hankkeessa määritetään etätulkkauspalvelussa tarvittavat tekniset ratkaisut sekä palvelun rakenne asiakkaan tekemästä tilauksesta laskutukseen.

Etätulkkauspalvelun kehittämisessä ovat mukana vammaispalvelulain mukaisen tulkkipalvelun käyttäjiä edustavat järjestöt. Järjestelmä on laajennettavissa myös muiden kieliryhmien (saame, maahanmuuttajat yms.) tulkkauksen tarpeisiin. Etätulkkauspalvelun käyttöä julkisissa palveluissa pyritään edistämään.

Etätulkkauksella tarkoitetaan tulkkaustilannetta, jossa vähintään yksi osapuoli on fyysisesti eri paikassa ja on muihin osapuoliin kuva- ja / tai ääniyhteydessä. Etätulkkaus voidaan toteuttaa mm. videoneuvottelulaitteilla, 3G – puhelimella tai laajakaistayhteydellä ja web – kameralla. Etätulkkaus tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden itsenäiseen asioiden hoitamiseen omalla kielellään ja lisää sekä asiakkaan riippumattomuutta että tasa-arvoa. Etätulkkaus soveltuu parhaiten lyhyisiin asiointitilanteisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi ajan varaaminen, terveydenhuoltoon liittyvä asiointi, sekä asiointi viranomaisten kanssa. Lyhyellä varoitussajalla ilmenevään tulkkipalvelun tarpeeseen ei aina pystytä vastaamaan. Kun osa tulkkipalvelusta toteutetaan etätulkkauksena, resurssit saadaan hyödynnettyä tehokkaasti. Lähde ja lisätietoja hankkeesta: www.etatulkki.fi

Etätulkkaukshankkeessa ovat POKEVAN hankealueelta mukana rahoitusosuuksilla Jyväskylän kaupunki, Eskoon sosiaalipalvelujen ky ja Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri. Etätulkkaukshankkeelle palkattiin kesällä 2008 neljäs työntekijä, joka on työskennellyt lokakuusta alkaen Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tiloissa. Hänen työkuvaansa kuuluvat puhutut vieraat kielet.

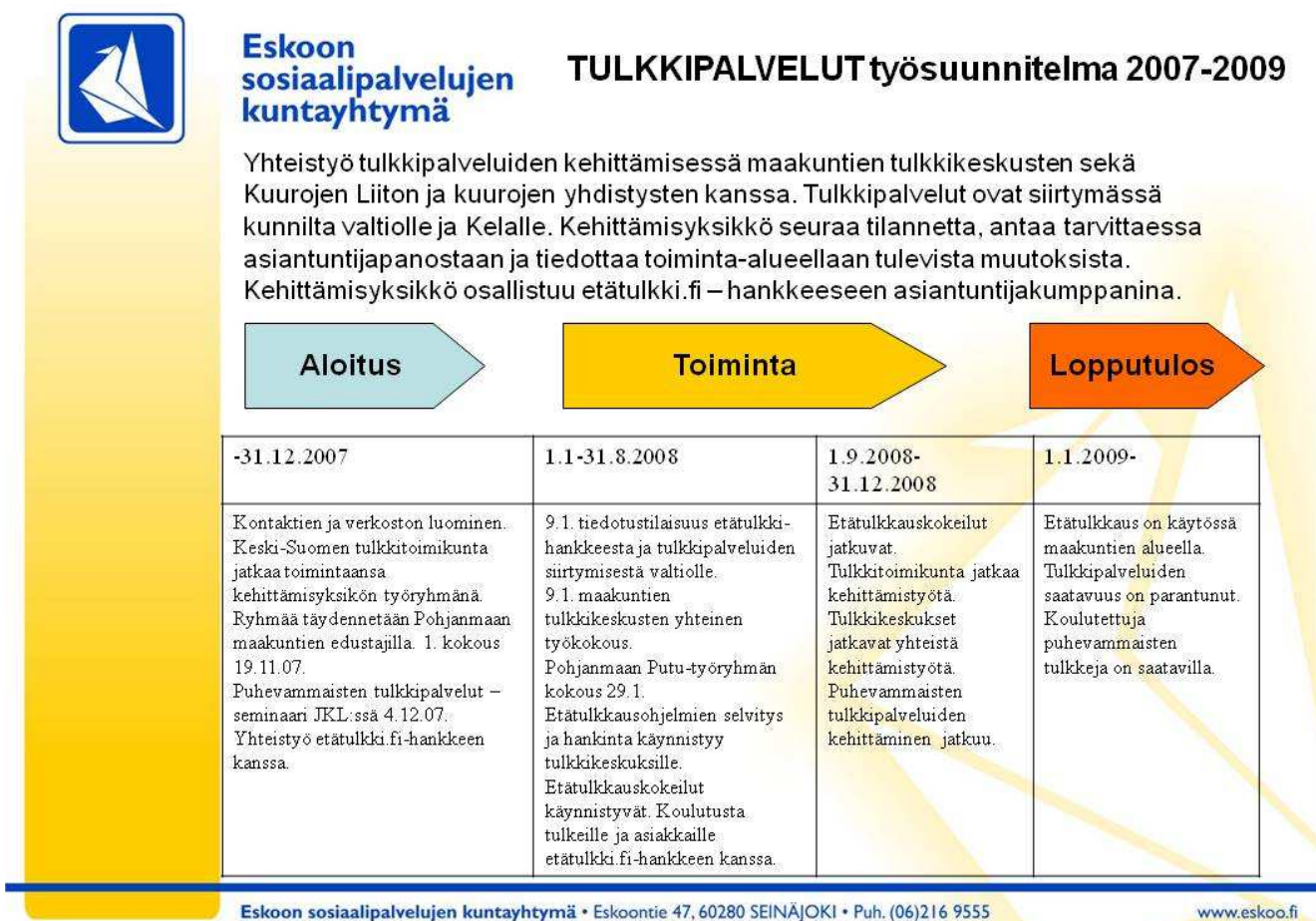
Kehittämisyksikkö välitti tietoa etätulkkauksen mahdollisuuksista sekä järjesti koulutuksia ja tiedotustilaisuuksia yhteistyössä valtakunnallisen etätulkkaukshankkeen ja alan ammattilaisten kanssa etätulkkausteknologian käyttöönottoon.

Puhevammaisten tulkkipalvelut:

Puhevammaisten tulkkipalveluiden kehittämistyötä jatketaan Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n puhevammaisten tulkkien kanssa. Keski-Suomen osalta puhevammaisten tulkkien saatavuutta pyritään parantamaan mm. ostopalveluina ja

perustamalla puhevammaisten tulkkien erikoistumisopintojen suorittaneista henkilöistä tulkki- ja kääntämisen keski-suomalaiseen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkko SosKes:iin (nyk. www.sonette.fi). Puhevammaisten tulkkien erikoisammattitutkinnon järjestämisessä kehittämissyksikkö tekee yhteistyötä Jyväskylän aikuisopiston (JAO) kanssa.

Kaavio 7.

Toiminta

Tulkki- ja kääntämiskeskustoimikunta kokoontui POKEVA-hankkeen aikana Jyväskylässä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa 19.11.2007. Kokoukseen osallistuvat lisäksi viittomakielen tulkit Anne Korpela ja Mirka Jokinen Seinäjoen tulkki- ja kääntämiskeskuksesta ja puhevammaisten tulkki Anita Kivistö Eskoon palvelukeskuksessa. Lisäksi Suomen Kuurosokeat ry:stä kokouksessa olivat paikalla IT-päällikkö

Marko Vainioma ja IT-asiantuntija Rauno Jäntti kertomassa tietoteknologian hyödyntämisestä kuurojen ja kuurosokeiden palveluissa. Seuraavan kerran tulkkitoimikunta kokoontui 6.10.2008 Jyväskylässä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa. Kokouksessa päätettiin, että tulkkitoimikunta jatkaa POKEVA-hankkeen toiminta-alueen työryhmänä, enemmänkin kuitenkin tiedotustyyppisenä työryhmänä ja kokoontuu tarvittaessa. Hankkeen aikana kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio on välittänyt tietoa tulkkitoimikunnalle mm. etätulkkauksesta sekä tulkkipalvelujen siirto- ja valmistelutilanteesta valtiolle ja Kelalle.

Etätulkkkaus:

3.10.2007 POKEVA järjesti tiedotustilaisuuden etätulkkauhankkeesta Jyväskylässä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa. Hanketta olivat esittelemässä projektin johtaja Timo Heiskala ja projektipäällikkö Satu Seppäläinen. 9.1.2008 pidettiin vastaavanlainen tiedotustilaisuus Seinäjoella Eskoon palvelukeskuksessa. Tilaisuudessa tiedotettiin myös vammaispalvelulain mukaisten tulkkipalveluiden siirtymisestä valtiolle ja Kelalle v. 2010. Samana päivänä POKEVA-hankkeen kutsumana kokoontuivat Vaasan, Seinäjoen ja Jyväskylän tulkkikeskusten työntekijät ja esimiehet sekä Eskoon palvelukeskuksen puhevammaisten tulkit yhteiseen kokoukseen. Kokouksessa käsiteltiin etätulkkauhanketta ja etätulkkauksen käyttöönottoa hanke-alueella, tulkkipalveluiden siirtymistä valtiolle ja Kelalle v. 2010 sekä POKEVA-hankkeen roolia tulkkipalveluiden kehittämisessä.

Etätulkki-fi- hanke perusti v. 2008 alueverkoston, jonka tavoitteena oli edistää etätulkkauksen juurtumista yhdeksi tulkkauksen muodoksi lähitulkkauksen rinnalle. Verkostolaiset toimivat työpareina ja – ryhminä eri puolilla Suomea. Verkostolaiset ovat viittomakielen tulkkeja ja puhevammaisten tulkkeja. Verkosto kokoontui ensimmäisen kerran Keski-Suomessa Jämsän Himoksessa 6.-8.6.08. Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio osallistui verkoston tapaamiseen 7.8.08 esitellen tapaamisessa POKEVA-hanketta. POKEVA-hankkeen alueelta verkostoon kuuluvat Jyväskylän kaupungin tulkki- ja kommunikaatiokeskuksen viittomakielen tulkki Jonna Järvi, Vaasan kaupungin tulkkikeskuksen viittomakielen

tulkki Jenny Derghokasian sekä Eskoon palvelukeskuksen puhevammaisten tulkki Anita Kivistö. Etätulkkauksen käyttöönoton edistämiseksi ovat tulkki-keskukset ostaneet kannettavat tietokoneet kameroineen. Ohjelmia on testattu etätulkki.fi- hankkeen toimesta. 26.5.09 POKEVA-hanke järjesti yhteistyössä etätulkki.fi-hankkeen ja Jyväskylän kaupungin kanssa ”Etätulkkaukset tutuksi”- illan Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa erityisesti viittomakielisille henkilöille. Iltaan osallistui 10 henkilöä.

Puhevammaisten tulkkipalvelut:

4.12.2007 POKEVA järjesti yhteistyössä Keski-Suomen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen - hankkeen kanssa Puhevammaisten tulkkipalvelut – seminaarin Jyväskylässä. Seminaarin tavoitteena oli levittää tietoa puhevammaisista henkilöistä ja heidän oikeuksistaan tulkkipalveluun.

Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio osallistui Pohjanmaan Putu-työryhmän kokoukseen 29.1.08 ja kehittämissuunnittelija Ulla Yli-Hännilä 9.9.08. Molemmat kokoukset olivat Vaasassa.

POKEVA-hanke kävi keskusteluja syksyn 2007 sekä vuoden 2008 aikana yhteistyössä tulkkitoimikunnan kanssa Jyväskylän aikuisopiston (JAO) kanssa puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinnon toteuttamisesta. Asia eteni suotuisasti ja puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinto alkoi JAOssa elokuussa 2008. Tutkintoa suorittaa 12 henkilöä Keski-Suomesta. JAO järjestää tutkinnon yhteistyössä Savon ammatti- ja aikuisopiston kanssa. Kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio ja kehittämisjohtaja Tero Oinonen kävivät oppilaitoksen ja opiskelijoiden vieraana 23.1.09 kertomassa puhevammaisten tulkkipalveluiden nykytilanteesta ja jatkonäkymistä.

Tulkkipalvelut valtiolle ja Kelalle:

Tulkkipalvelut siirtyvät valtiolle ja Kelalle syksyllä 2010. Kela on asettanut sisäisen työryhmän valmistelevaan siirtoa ja Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee vammaispalvelulain muutoksia siirron toteuttamiseksi. Siirtoa varten valmis-

tellaan erityistä tulkkau palvelulakia, joka tulee eduskunnan käsittelyyn syksyllä 2009. Helmikuussa 2009 STM teki selvitystä tulkkipalvelujen käytännön toteutuksesta (tämän hetkisen tulkkipalvelun toimivuus ja mahdolliset pulmakohdat) ja POKEVA-hankkeen kautta tammikuussa 2009 lähti STM:n kysely Keski-Suomen kuntien vammais palveluihin. Vastaukset POKEVA sai neljästä kunnasta (Joutsa, Jämsä, Laukaa, Muurame) ja kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio välitti vastausten yhteenvedon sosiaali- ja terveysministeriöön.

Tulokset

Puhevammaisten tulkkipalvelut:

Yhteisten neuvottelujen ja keskustelujen tuloksena Jyväskylän aikuisopiston, POKEVA-hankkeen sekä tulkkitoimikunnan kanssa, käynnistyi Jyväskylän aikuisopistossa puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinto elokuussa 2008. Tällä toivotaan saavutettavan parannusta puhevammaisten tulkkipalvelujen saatavuuteen Keski-Suomessa mutta myös vahvistusta lähityöntekijöiden osaamiseen työskenneltäessä vaihtoehtoisia kommunikaatiotapoja käyttävien / tarvitsevien vammaisten henkilöiden kanssa.

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymässä toimi 5 puhevammaisten tulkkia. Hankeaikana kehitettiin puhevammaisten tulkkien työprosesseja siten, että puhetta tukeva ja korvaava kommunikoinnin ohjaus (AAC -ohjaus) eriytettiin varsinaisesta puhevammaisten tulkkauksesta, joka on subjektiivinen oikeus. Kunnat näkivät AAC -ohjauksen tärkeäksi ja ryhtyivät tekemään myönteisiä päätöksiä toiminnan aloittamiseksi.

Etätulkkkaus:

POKEVA-hanke välitti ja levitti etätulkkkaukseen liittyvää tietoa hanke-alueella. Etätulkki-hankkeen johdosta POKEVA-hankkeen alueella käynnistyi etätulkkkauskokeiluja sekä viittomakielisten että puhevammaisten henkilöiden kohdalla. Etätulkki-hanke neuvottelee parhaillaan mahdollisesta jatkorahoituksesta vuodelle 2010.

Viittomakielen tulkkipalvelut:

Eskoossa toimi kaksi viittomakielen tulkkia, jotka tekivät tulkkauseikkoja ja välittivät kuntiin freelancer -tulkkia. Freelancer tulkkien laskujen maksu meni aiemmin tilaajakuntien kautta ja tämä järjestelmä koettiin sekavaksi, koska useissa pienissä kunnissa tuli harvoin laskuja ja niiden hoitamiseen ei päässyt muodostumaan erityisosaamista. Tämän takia laskutusprosessia kehitettiin siten, että kaikki tulkkikeskuksen välittämät viittomakielen tulkit ohjeistettiin lähettämään laskunsa Eskooseen, joka sitten laskutti ne normaalin kuukausilaskutuksensa kautta kunnilta. Viittomakielen tulkit kokivat että tämä oli selkeä parannus, koska heidän ei tarvinnut enää valvoa saavatko palvelunsa laskutettua. Kunnat olivat puolestaan tyytyväisiä siitä ettei heidän tarvinnut enää käsitellä tulkkilaskuja omassa taloushallinnossaan.

Vaikutukset

Viittomakielisten ja puhevammaisten tulkkipalveluissa oli käynnissä isoja muutoksia, jotka ovat vielä monelta osin kesken (tulkkipalvelujen siirtyminen valtiolle ja Kelalle syksyllä 2010, valmisteilla oleva uusi tulkkiaispalvelulaki, tulkkiaispalvelujen tuottajien ja välityksen kilpailuttaminen, etätulkkiausteknologian kehittäminen ja käyttöönotto).

POKEVA-hanke toimi hankkeen aikana ensisijaisesti tiedon välittäjänä ja kokoajana nykyisen järjestelmän toimivuudesta ja kehittämistarpeista sekä välittänyt tietoa hanke-alueella tulossa olevista uudistuksista ja muutoksista ja etätulkkausten mahdollisuuksista. POKEVA-hanke myös selkeytti tulkkipalvelujen työprosesseja tulkkien ja kuntien toivomalla tavalla.

2.4 Turvata vammaistyön ammattilaisten täydennyskoulutustarpeet ja ver- taistuki sekä tukea vammaistyötä tekeviä työntekijöitä uusien työmene- telmien käyttöönotossa

Kehittämistyön lähtökohdat

POKEVA-hanke kerää tietoa vammaisalan ammattilaisten koulutustarpeista, joiden pohjalta suunnitellaan koulutuksia sekä työkokouksia. POKEVA-hanke osallistuu ja on mukana järjestämässä hanke-alueellaan vammaisalan työntekijöiden työkokouksia.

POKEVA-hanke kokoaa ja päivittää aikaisemmissa vammaisalan kehittämis-
hankkeissa syntyneitä tuotoksia edelleen levitettäväksi ja käyttöönotettavaksi
vammaisalan ammattilaisille.

Toiminta

Koulutus

POKEVA-hanke on järjestänyt eri kehittämisteemoihin liittyvää koulutusta ja
seminaareja joko omana toimintana tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Asiantuntijaryhmien kanssa kartoitettiin tärkeimmät kehittämisteemoihin liittyvät
koulutustarpeet. Tämän pohjalta koottiin koulutuskalenteri ja pyydettiin neljältä
täydennyskoulutuksia järjestävältä taholta tarjouksia koulutusten järjestämisestä.
Koulutukset toteutettiin suunnitellusti 11/2007- 9/2009 välisenä aikana. Li-
säksi POKEVA- hanke on järjestänyt seminaareja ja työkokouksia vammaisalan
toimijoille joko omana toimintana tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa
Hankkeen järjestämiä ja/tai kustantamia koulutustilaisuuksia oli yhteensä 15 ja
osallistujia näissä yhteensä 1571 henkilöä hankkeen neljän maakunnan alueel-
ta. Hanke oli mukana yhteistyökumppanina 6 koulutustilaisuudessa, joissa oli
osallistujia yhteensä 346 henkilöä. Erilaisia työkokouksia hanke järjesti joko
yksin tai yhdessä muiden toimijoiden kanssa 14, joissa oli mukana yhteensä 344
henkilöä. Koulutuksiin osallistuneet saivat antaa kirjallista palautetta, jota hyö-

dynnettiin seuraavien koulutusten sisällöissä ja järjestelyissä. Hankkeen järjestämät koulutus- ym. tilaisuudet on esitetty liitteenä olevassa koulutus- ja tapahtumakalenterissa.

Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkko Sonetesta (www.sonette.fi) löytyy Vammaispalvelut -osiosta ”Täydennyskoulutuskartoitus”, jonka kautta keskisuomalaiset vammaisalan ammattilaiset ovat voineet välittää tietoa POKEVA-hankkeelle koulutustarpeistaan.

Muu tuki työntekijöille

POKEVA-hankkeessa päivitettiin syksyllä 2008 ilmestynyt ”Keski-Suomen vammaispalveluohjeet” vastaamaan 1.9.2009 uudistunutta vammaispalvelulakia. ”Keski-Suomen vammaispalveluohjeet” laadittiin keskisuomalaisessa ”Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen” –hankkeessa. Tuolloin sovittiin, että ohjeen päivitysvastuu siirtyy POKEVA-hankkeelle. Päivitystyöstä vastasi hankkeen kehittämissuunnittelija Armi Mustakallio ja ohjetta ovat kommentoineen Keski-Suomen vammaispalvelujen sosiaalityöntekijät, Keski-Suomen 13 kunnan sosiaaliamies Eija Hiekka ja Keski-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaisen avun keskus eli Havu-hankkeen työntekijät. Asiantuntijapalvelua oppaan päivitykseen POKEVA-hanke osti Helsingin kaupungin johtavalta lakimieheltä Tapio Rädyltä. Oppaan päivityksessä hyödynnettiin myös POKEVA-hankkeen 4.9.09 järjestämää vammaispalvelulakikoulutusta Jyväskylässä, kouluttajana Tapio Rätty.

Tulokset

23.9.2009 valmistui päivitetty ”**Vammaispalveluohje – vammaispalvelulaki ja -asetus. Kuntien käyttöön 1.9.2009 lukien**”. Ohje annetaan POKEVA-hankealueen kuntien vammaispalvelujen sosiaalityön ja palveluohjauksen käyttöön pyrittäessä yhtenäisiin ja lainmukaisiin vammaispalveluiden käytäntöihin hankealueen kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla. Ohje toimii myös vammaispalvelun sosiaalityöntekijöiden vertaistukena ja keskinäisenä konsultaationa. Koska ohje on yleinen, kunnan ominaispiirteet ja muu vammaispalvelujen erityinen

tarve kunnassa voivat merkitä sitä, että kunnat antavat omia täydentäviä soveltamisohjeitaan. Ohjeen hyödyntäminen edellyttääkin paikallisen näkökulman ja palveluiden huomioimista esimerkiksi pyytämällä paikallisten vammaisneuvostojen lausuntoja kuntien omista soveltamisohjeista päätettäessä.

Vaikutukset

Koulutustilaisuuksiin, seminaareihin ja työkokouksiin on osallistunut merkittävä määrä vammaispalveluissa työskentelevää henkilöstöä. Hankeen eri teemoihin liittyvät koulutuskokonaisuudet ovat antaneet ammattilaisille ajankohtaista ja viimeisintä tietoa vammaispalveluihin liittyvistä hyvistä toimintakäytännöistä, toimintaa ohjaavista säädöksistä ja eettisistä näkökulmista. Hanke on näin tukenut ja edistänyt alueen henkilöstön osaamista.

Vammaispalveluohjeen myötä kuntien vammaispalvelujen työntekijät saavat tukea ja ohjeistusta päätöksentekoonsa.

2.5 Tiedonmuodostus

2.5.1 Käyttäjänäkökulma ja osallistava toimintatapa

Kehittämistyön lähtökohdat

Asiakaslähtöisyys on käsitteenä kirjattu nykyisen hallitusohjelman sosiaali- ja terveystoimen palveluja ohjaavaksi periaatteeksi. Tavoitteena on luoda rakenteita asiakkaan parempaan osallisuuteen. Asiakaskeskeisen näkökulman lähtökohtana on se, että asiakkaiden omia näkemyksiä ja toimintaa kunnioitetaan ja asiakas voi omalla toiminnallaan vaikuttaa oman asiansa eteenpäinviemiseen.

POKEVA-hankkeen toiminnassa asiakaslähtöisyys on tärkeä näkökulma. Palvelujen käyttäjät ovat mukana kehittämisessä mm. osallistamalla asiantuntija- ja muiden työryhmien työskentelyyn. Käyttäjänäkökulman toteutumista palvelun ja toimintatapojen kehittämisessä vahvistetaan toteuttamalla Bikva-arviointeja

vammaispalvelun eri alueilla. Neliportainen asiakaslähtöinen Bikva-arviointimalli on prosessi, joka osallistaa asiakkaiden lisäksi muutkin toimijat - työntekijät, johdon ja päättäjät.

Palvelutarpeiden ja niiden muutosten ennakointi on työn kehittämisen ja palvelujen suunnittelun kannalta liian vähäistä. Työntekijöille on kuitenkin kertynyt ennakoivaa ns. hiljaista tietoa, joka jää usein hyödyntämättä. POKEVA-hanke ja SONetBOTNIA kehittävät alueen sosiaalityöntekijöiden ja järjestöjen aluesihteerien kanssa ns. sähköiset arviointikortit ennakoivan tiedon keräämiseen. Yksittäisten työntekijöiden havaintoja kokoamalla saadaan laajempi kuva tilanteesta ja muutoksista seuduilla ja alueilla. Sosiaalityössä karttuvaa tietoa ja työntekijöiden osallisuutta työn ja palvelujen kehittämisessä ja suunnittelussa voidaan näin parantaa.

Kaavio 8.

Toiminta

POKEVA-hanke toteutti keväällä 2008 palvelujen arvioinnin Jämsän seudun erityisneuvolassa yhteistyössä Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymän Perhepalvelukeskus- hankkeen kanssa. Erityisneuvola oli lähipalveluna toteutettu uusi toimintamuoto, joka oli arviointihetkellä toiminut reilun vuoden ajan osana Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymän Perhepalvelukeskus – hanketta. Määräaikainen Perhepalvelukeskus-hanke oli päättymässä lokakuussa 2008 ja yhtenä osana hankkeen arviointia haluttiin palautetta erityisneuvolan toiminnasta. Arviointi toteutettiin asiakaslähtöistä Bikva-arviointimenetelmää käyttäen. Arviointiin osallistui yhteensä 14 erityisneuvolan palveluja käyttänyttä asiakasta. Arvioinnista valmistui marraskuussa 2008 raportti, jossa kuvataan koko arviointiprosessi, haastattelussa esiintulleet lähipalveluna tuotetun erityisneuvolatoiminnan vahvuudet sekä kehittämiskohteet. Arvioinnin tuloksia hyödynnetään erityisneuvolan toiminnan kehittämisessä.

Vastaavaa arviointia suunniteltiin tehtäväksi myös Eskoon sosiaalipalvelujen ky:n erityisneuvola Silmun palveluista, mutta arviointi ei toteutunut, koska asiakkaiden ryhmähaastatteluun ilmoittautui ainoastaan yksi henkilö.

Palvelujen kehittämis- ja muutostarpeita ennakoiva tiedonkeruu ns. sähköisten arviointikorttien avulla ei ole toteutunut.

Asiakaslähtöisyyttä ja osallistumista kehittämistyöhön toteutettiin lisäksi kutsuamalla hankkeen ohjaus- ja asiantuntijaryhmiin jäseniksi henkilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta vammaisuudesta. Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaisen avun keskuksen suunnittelutyöryhmässä oli myös vahva asiakas- ja vammaisjärjestöjen edustus.

Hankkeessa on tehty yhteistyötä alueen vammaisneuvostojen ja vammaisjärjestöjen kanssa. Hanke on mm. järjestänyt yhteistyössä Jyväskylän kaupungin vammaisneuvoston kanssa Keski-Suomen maakunnallisen vammaisfoorumin 20.11.07 ja 25.11.08. 10.12.2008 hanke järjesti yhteistyössä Sosiaali- ja terveydenhuollon keskusliiton (STKL) kanssa vammaisjärjestöjen järjestöpäivät Seinäjo-

ella. Vammaisneuvostojen kokouksissa on esitelty hankkeen toimintaa ja tavoitteita Seinäjoella ja Kauhajoella.

Hankkeessa valmistui oppaita asiakkaille vammaisten lasten perheille varhaiskuntoutuksen ja palveluohjauksen osioon liittyen. Alueellisiin oppaiden valmisteluryhmiin otettiin mukaan asiakasedustus. Erityisesti vuosi 2009 oli em. oppaiden työstämistä.

Tulokset

Hankkeessa valmistuivat seuraavat asiakkaille suunnatut oppaat sekä asiakasnäkökulmaa valottavat raportit:

- Käsikirja kehitysvammaisten lasten perheille, Osat 1,2,3
- Yksilöllinen palvelusuunnittelu kehitysvammahuollossa ja vammaispalveluissa – Ohjeita asiakkaille ja perheille
- Asiakaslähtöinen Bikva-arviointi erityisneuvolassa keväällä 2008, Arviointiraportti
- Palvelumalli 2010-luvulle haastavien tilanteiden kohtaamiseen

Oppaiden ja raporttien sisältöä on kuvattu tarkemmin edellä kunkin teeman kehittämistyön esittelyssä.

Hankkeen aikana oli tarkoitus toteuttaa 2-3 Bikva-arviointimenetelmään perustuvaa vammaispalveluihin kohdistuvaa arviointia. Näistä toteutui kuitenkin ainoastaan yksi. Asiakkaiden kiinnostuksen herättäminen ja motivoituminen haastatteluun perustuvaan arviointiin osoittautui haasteelliseksi. Myöskään palveluntuottajat eivät tarttuneet tilaisuuteen, kun heille ilmaistiin mahdollisuus saada hankkeen kautta arviointia omista palveluista. Erilaisia arviointeja ja palautemenetelmiä on ollut käytössä pitkään, mutta systemaattinen ja monitahoinen arviointi lienee vielä vieraampaa ja koetaan kenties liian työlääksi.

Vaikutukset

Hanke on toiminut ja toteuttanut kehittämistyötä yhdessä asiakkaiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa. Yhteistyön merkitys palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä on tullut näkyväksi.

2.5.2 Yhteyksien luominen asiakastyön kehittämisen, oppilaitosten, koulutuksen ja soveltavan tutkimuksen välille

Kehittämistyön lähtökohtia

Oppilaitosyhteistyön sisältö perustui tiedonvälitykseen. POKEVA-hanke välitti oppilaitoksille ja vammaistyön opiskelijoille opinnäytetöiden aiheita vammaistyön kentältä. POKEVA-hanke osallistuu aktiivisesti alueen oppilaitosten tilaisuuksiin, joissa loppuvaiheen opiskelijoita ohjattiin tekemään vammaisalaan liittyviä opinnäytetöitä. Vammaisalan opinnäytetöiden ohjaukseen voitiin kuitenkin käyttää vain pieni osa kehittämissyksikön työpanoksesta. POKEVA-hanke toimii myös vammaisalan opiskelijoiden harjoittelupaikkana.

Oppilaitoksille pyrittiin välittämään tietoa vammaistyön lähityöntekijöiden täydennyskoulutustarpeista. Täydennyskoulutustarpeiden kartoittamisessa tehtiin kiinteää yhteistyötä alueen sosiaalialan osaamiskeskusten ja muiden alueella toimivien kehittämissyksiköjen kesken. POKEVA-hankkeessa toimivia asiantuntijaryhmiä hyödynnettiin täydennyskoulutusta suunniteltaessa.

Toiminta

POKEVA-hanke kävi esittelemässä hanketta ja vammaisalaa Seinäjoen ja Vaasan ammattikorkeakoulun sekä Jyväskylän aikuisopiston opiskelijoille. Yhteistyötä tehtiin välittämällä opinnäytetyön aiheita oppilaitoksille ja tarjoamalla opiskelijoille harjoittelujaksoja kehittämissyksikössä. Opiskelijaharjoittelijoita on ollut kolme sosionomiopiskelijaa yksi Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, yksi Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen erityispedagogiikan opiskelija sekä yksi

sosionomiopiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Kehittämissuunnittelijat ovat toimineet opinnäytetöiden ohjaajina ja työelämän kumppaneina.

Kehittämisyksikön järjestämistä koulutuksista on tietoa kohdassa 2.4.

Tulokset

POKEVA-hankkeen aikana valmistuivat seuraavat opinnäytetyöt, joiden ohjaajina toimivat hankkeen kehittämissuunnittelijat:

- Elämäntyönä perhehoito. Kehitysvammaisten henkilöiden pitkäaikainen perhehoito. Päivikki Kärkkäinen, Kaisa Tauriainen. Opinnäytetyö. Syyskuu 2009. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Hyvinvointiyksikkö, Sosiaalialan koulutusohjelma
- Palveluohjaus erityisneuvola Silmussa. Kaisa Rintasalo, Opinnäytetyö, 2008. Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Palveluohjauksellinen työ osana kuntoutusohjausta erityisneuvola Silmussa. Erikoistumisopintojen kehittämistehtävä. Kevät 2009. Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Hankkeen aikana työstettiin lisäksi opinnäytetyötä, joka valmistui hankkeen päättymisen jälkeen:

- Palvelusuunnitelmalla selkeyttä arkeen? Perheiden ajatuksia kehitysvammaisen henkilön palvelusuunnitelmaprosessista. Laura Pasma ja Maiju Hyttinen. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Vaikutukset

Opintoihin liittyvien harjoittelujaksojen ja vammaisalaan kohdistuvien opinnäytetöiden kautta opiskelijat saivat tietoa ja valmiuksia vammaispalveluihin liittyen. Yleisten tiedotustilaisuuksien kautta tehtiin vammaisalaa tunnetuksi ja herätettiin mielenkiintoa alaa kohtaan. Vaikutuksia on varsin vaikea arvioida mutta on erityisen tärkeää että vammaisalaa voidaan tehdä tunnetuksi hankkeiden kautta, koska perustyössä työntekijöillä ei siihen yleensä ole mahdollisuutta.

2.5.3 Kansainvälinen yhteistyö

POKEVA-hanke tekee yhteistyötä NOPUS:n (Nordiska utbildningsprogrammet för utveckling av social service) kanssa. Tavoitteena oli, että Seinäjoelle tai Vaasaan järjestetään yhdessä kansainvälinen sosiaalipalvelujen seminaari, jonka teemassa korostetaan vammaistyötä.

Toiminta

POKEVA-hanke oli mukana 'Henkilökohtaisen avun keskuksien' (HAVU) -hankkeen valmistelussa ja hankehakemuksen vahvistamiseksi luotiin verkostoa muiden Pohjoismaissa toimivien henkilökohtaisen avun keskuksien kanssa. Kehittämiskoordinaattori on Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän tukemana käynyt opintomatalla Tanskassa Kööpenhaminassa 27.-30.11.2008, jonka osana keskusteltiin Tanskan henkilökohtaiseen apuun liittyvän projektin työntekijöiden kanssa. HAVU -hankkeeseen varattiin hanketyöntekijöille mahdollisuus käydä tutustumassa Ruotsin ja Tanskan henkilökohtaisen avun järjestelmiin ja kerätä vertailukehittämiseen liittyvää tietoa keskuksista.

NOPUS:n kanssa suunniteltu seminaari ei toteutunut, koska POKEVA-hanke järjesti oman loppuseminaarin, jossa päätettiin keskittyä hankkeen tulosten esittelyyn ja jatkosuunnitelmista tiedottamiseen. Tämä linjaus tehtiin yhteisymmärryksessä hanketyöntekijöiden kanssa. Jatkossa tulisi huomioida, että myös STM:n rahoittamissa hankkeissa kannustettaisiin luomaan kansainvälisiä kontakteja, koska se edesauttaisi uusien toimintatapojen omaksumista Suomessa.

2.5.4 Tutkimus

Tutkimuksen asiantuntijaryhmä

Hankkeen alkukaudella perustettiin tutkimuksen asiantuntijaryhmä, jonka tavoitteet määriteltiin oheiseen taulukkoon.

Kaavio 9.

**Eskoon
sosiaalipalvelujen
kuntayhtymä**

Tutkimuksen asiantuntijaryhmän työsuunnitelma 2007-2009

Tavoite on koota tutkimuksen asiantuntijaryhmä, joka hakee vammaistyön tutkimiseen tutkimusrahoitusta kunnallisalan kehittämissäätiöltä vammaistyön kehittämissyksikön toiminta-aikana

Aloitus

Toiminta

Lopputulokset

-31.12.2007	1.1-31.8.2008	1.9.2008-31.12.2008	1.1.2009-
Kontaktien luominen Palaveri Vaasassa 13.11.2007 Palaveri Jyväskylässä 3.12.2007	Koko tutkimusryhmän palaveri Seinäjoella 30.1.2008 Sovitaan aikataulu ja vastuut Tutkimusrahoitushake- muksen valmistelu	Hakemuksen toimittaminen kunnallisalan kehittämissäätiöön Hakemuksen käsittely kunnallisalan kehittämissäätiössä	Tutkimusrahoituksesta on päättös ja tutkimushanke aloittaa toimintansa mikäli rahoitus saadaan

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä • Eskoontie 47, 60280 SEINÄJOKI • Puh. (06)216 9555

www.eskoo.fi

Tutkimuksen asiantuntijaryhmän tavoitteena on etsiä kaksi tutkimuksesta kiinnostunutta maisterin tutkinnon suorittanutta henkilöä, jotka ovat valmiita aloittamaan väitöskirjan teon. Jos tällaiset henkilöt löytyvät, tutkimuksen asiantuntijaryhmä hakee tutkimushankerahoitusta Kunnallisalan Kehittämissäätiöltä (KAKS) vuoden 2008 loppuun mennessä.

Toiminta

Marraskuussa 2007 pidettiin Seinäjoella kokous, johon osallistuivat Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen professori Pirkko Vartiainen ja Kokkolan yliopistokeskuksen sosiaalityön professori Aila-Leena Matthies. Kokouksessa keskusteltiin rahoituksen hakemisesta vammaistyöhön kohdistuvaan tutkimushankkeeseen ja mahdollisuudesta löytää hankkeeseen ja väitöskirjan tekemiseen sitoutuneita tekijöitä. Joulukuussa oli tapaaminen Jyväskylässä yh-

teiskuntatieteiden tohtori Marja-Riitta Reinikaisen kanssa, joka oli kiinnostunut jatkamaan tutkimustyötään, joka oli myös aiemmin käsitellyt vammaispolitiikkaa. Reinikainen ilmoitti kuitenkin myöhemmin, että hakee sosiaalityöhön liittyvää työtä eikä ole tässä vaiheessa mukana tutkimushaussa.

Kehittämisjohtajan toimenkuvan laajuus aiheutti sen, että tutkimusprojektin valmisteluun ei ollut käytössä tarpeeksi resursseja ja toiminta jäi sen takia alkutekijöihinsä.

3 HANKKEEN ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTELMÄT

Hankkeen arviointi kilpailutettiin ja arvioinnin suorittajaksi tuli Seinäjoen ammatikorkeakoulu ja Hilikka Majasaari. Arviointiraportti on saatavilla Eskoon nettisivuilta (www.eskoo.fi/pokeva/materiaalit). Arvioinnin yksi keskeisin kehittämissuositus on hankkeen johtamisrakenteen selkeyttäminen. Johtamiseen kohdistuneet odotukset olivat varsin ristiriitaisia, koska rahoittajatahot ovat nähneet johtamiseen käytettyjen resurssien kohdistamisen eri tavalla. Hallinnoijan näkemys johtamiseen käytetyn resurssin kohdistamisesta oli hankkeen aikana kuitenkin ratkaiseva.

Toimenkuvansa mukaisesti kehittämisjohtaja vastasi Eskoon sosiaalipalvelujen kehittämissuositusten vastuualueesta eli erityisneuvola Silmusta, tulkkikeskuksesta, Pietarsaaren ryhmäkodista, sosiaaliasiamiestoiminnasta, kuntayhtymän koulutussuunnitelmasta sekä hankkeista. Kun erityisneuvola Silmun lähiesimies jäi eläkkeelle vuoden 2008 alussa, myös hänen tehtävänsä siirtyivät kehittämisjohtajalle. Näin ollen varsinaiseen hanketyöhön käytetty aika jäi usein muiden vastuualueelle kuuluvien yksiköiden kehittämisen jalkoihin. Selkeämpää olisi ollut jos sekä POKEVA- että PAKKI-hankkeessa olisi ollut projektipäällikkö, joka olisi kokopäiväisesti keskittynyt hanketyöhön.

Arvioinnissa on myös tehty havaintoja hankkeen hitaasta käynnistymisestä ja hankkeen tavoitteiden laajuudesta. Nämä asiat liittyvät toisiinsa, koska hankkeen hidas käynnistyminen johtui siitä, että hankkeen tavoitteita jouduttiin tarkis-

tamaan ja täsmentämään mitä kehittämistyötä konkreettisesti lähdetään tekemään. Tarkka hankesuunnittelu, konkreettiset tavoitteet sekä hankkeen resursien mitoittamien tavoitteiden mukaisesti ovat asioita, joissa POKEVA-hankkeessa olisi ollut parantamisen varaa.

Kehittämistyön tuottamien mallien ja materiaalin juurruttamiseen käytetty aika jäi varsi lyhyeksi mutta hankkeen loppuessa oli odotettavissa, että juurruttamistyötä voitaisiin jatkaa valtakunnallisessa vammaispalveluhankkeessa. Ilman POKEVA-hankkeessa tehtyä työtä valtakunnallista vammaispalveluihin kohdistuvaa hanketta ei todennäköisesti olisi syntynyt. Se mikä menetettiin tulosten juurruttamiseen käytetyssä ajassa, saatiin takaisin suuntautumalla voimakkaasti tulevaisuuteen ja kannustamalla uusien hankkeiden käynnistämiseen.

Syksyn 2008 aikana hanketyöntekijät olivat valmistelemassa Sosiaali- ja terveysministeriölle hankehakemusta ”*Vammaispalvelujen parhaat palvelurakenteet ja prosessit*” vuosille 2009 - 2011. Hanke ei saanut ensimmäisessä haussa rahoitusta mutta hankevalmistelua on jatkettu vuonna 2009 ja STM on antanut selkeitä viitteitä siitä että hanke saa seuraavassa haussa rahoituksen.

Hanketyöntekijät toimivat yhteistyössä Keski-Suomen vammaispalveluhankkeen projektipäällikön kanssa syksyn 2008 aikana TEKES:lle hankehakemuksen ”*Keski-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan henkilökohtaisen avun keskusten kehittämishanke v. 2009 – 2001*” (HAVU-hanke) valmistelussa. Hanke myös sai rahoituksen TEKES:in ohjelmasta ”Innovaatiot sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseksi”. HAVU-hankkeen tavoitteena on uudistaa vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun järjestämistapaa perustamalla kaksi maakunnallista henkilökohtaisen avun keskusta Keski-Suomeen ja Etelä-Pohjanmaalle.

Asiantuntijakeskeisyys ja asiakasnäkökulman puute tuodaan myös arvioinnissa vahvasti esille. Voitaneen sanoa, että Suomalaiset sosiaali- ja terveystaloudet ovat varsin järjestelmäkeskeisiä. POKEVA-hanke ei kyennyt tältä osin täysin haastamaan vanhoja rakenteita. Asiakasnäkökulmaa kyllä kaivettiin esiin ottamalla esim. ohjausryhmään ja seminaareihin asiakasedustusta ja tekemällä yhteistyötä vammaisneuvostojen kanssa. Luontevia ja valmiiksi olemassa olevia

rakenteita asiakaskeskeiseen kehittämistyöhön ei ole. Tämä on erittäin tärkeä havainto, joka tulisi ottaa keskeisesti huomioon Suomalaista sosiaali- ja terveysjärjestelmää uudistettaessa.

Hankkeen iso toimialue eli neljän maakunnan laajuinen alue oli sekä vahvuus että haaste. Laajan alueen näkeminen vahvuutena perustuu siihen että tulevat STM:n rahoittamat KASTE-ohjelma hankkeet ovat myös alueellisesti laajoja. Näin ollen POKEVA-hanke voidaan nähdä eräänlaisena pioneerinä, jossa yhteistyötä kyettiin rakentamaan erilaisten työkaluareiden ja erilaisten vammais- palvelujen järjestämistapojen välillä. Rajojen rikkominen ja yhteistyön aikaansaaminen erilaisista lähtökohdista tulevien toimijoiden kesken on kehittämistyön ydintä ja toiminta laajalla alueella oli haasteistaan huolimatta tuloksekas ratkaisu. Hanke kykeni luomaan toimintamalleja, jotka hankkeen loppuvaiheessa selvästi alkoivat toimia myös käytännössä. Selvää kuitenkin on että toimintamallien juurruttamistyöhön ei ollut tarpeeksi aikaa.

Yhteenvedona POKEVA-hankkeesta voitaneen todeta, että siinä kehittämistyötä tehtiin intensiivisesti ja keskittyneesti, huolimatta johtamisrakenteen ja hanketoimintojen epäselvyydestä ja monitulkintaisuudesta. Vuorovaikutus hanketoimintajohdajien ja käytännön työntekijöiden välillä oli tiivistä ja asiantuntijaryhmissä rakennetut mallit kyettiin loppuunsaattamaan ja dokumentoimaan. Hanke näkyi sekä toiminta-alueella että valtakunnallisesti ja kykeni toimimaan verkostoituneesti. Hankekentässä POKEVA-hanke jäänee muistikirjoihin varsin näkyväksi ja tuloksekkaana hankkeena, joka toi vammaisalaa esille, loi kantavia toimintamalleja ja mahdollisti uusien vammaisalan hankkeiden aloittamisen.

Lähteet

www.etatulkki.fi

Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille. Ehdotus kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asunto-ohjelmaksi vuosille 2010 – 2015. Ympäristöministeriön raportteja 16:2009

Liitteet

Liite 1

HANKETYÖNTEKIJÖIDEN OSALLISTUMINEN ERI TAPAHTUMIIN

Hanketyöntekijät ovat osallistuneet aikaisemmin mainittujen koulutusten ja muiden tapahtumien lisäksi seuraaviin tilaisuuksiin:

- Palveluohjaus vammaistyössä työkokous 28.9.07, Jyväskylä, järjestäjä Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke (Mustakallio, Yli-Hynnilä)
- Stakesin ja kehittämissyksiköiden kokoukset 8.10.07, 27.5.08 ja 2.9.08
- Dialogisen verkostotyön seminaari 23.10.07, Jyväskylä (Mustakallio ja Yli-Hynnilä)
- Seutuneuvonta, Kuntatalo, Helsinki, 25.–26.10.07 (Mustakallio ja Yli-Hynnilä)
- Vammaisala muutoksessa 25.10.07, Talentian tilaisuus, Helsinki (Mustakallio)
- Kehitysvammaisten Tukiliiton ilta 31.10.07 Jyväskylässä: Armi Mustakallio kertoi palveluohjauksesta ja palvelusuunnitelmasta
- Palveluohjaus – aitoa asiakaslähtöisyyttä seminaari 8.11.07, Stakes, Helsinki (Yli-Hynnilä)
- Apuvälinemessut Tampere 8.11.07 (Mustakallio)
- Palveluohjaus – palvelujen järjestämistä vai asiakkaan tukemista? 9.11.07, Omaiset mielenterveystyön tukena ry. , Helsinki (Yli-Hynnilä)
- Vammaisverkoston työkokoukset: 14.11.07 Pori, 6.5.08 Seinäjoki (Pokeva ja SonetBotnia järjestäjinä), 26.3.09 Järvenpää, 3.9.09 Jyväskylä (Pokeva, Koske ja Havu-hanke järjestäjinä)
- Kehitysvammaisuus ja mielenterveys 15.11.07, Seinäjoki (Yli-Hynnilä)
- Henkilökohtaisen avun keskus –päivä 16.11.07 Helsingissä. Tilaisuuden järjestäjinä olivat Heta-liitto, assistentti.info ja Kynnys ry. (Mustakallio)
- tiedotustilaisuudet kunnille ja yhteistyökumppaneille POKEVAN toiminnan aloittamisesta 27.11.07 Kokkola ja 9.1.08 Seinäjoki
- Etätulkki.fi – seminaari 29.11.07, Helsinki (Mustakallio ja Oinonen)

- tiedotus POKEVAN toiminnasta vammaisneuvostoille: 14.2.08 Kauhajoki, 21.2.08 Seinäjoki
- Kosken ja kehittämissyksiköiden yhteistyöpalaverit: 17.1.08, 12.2.08, 19.3.08 ja 15.8.08
- SonetBotnian ja kehittämissyksiköiden yhteistyöpalaverit 26.10.07, 6.3.08, 16.6.08
- Talentian sosiaalialan asiantuntijapäivät 12.–13.3.08 Helsinki (Mustakallio, Yli-Hyynilä, Oinonen), hanke-esittelyä
- Bikva-seminaari 7.5.2008, Stakes, Helsinki (Mustakallio ja Yli-Hyynilä)
- Keski-Suomen sairaanhoitopiirin ja Vajaaliikkeisten Kunto ry:n järjestämä tilaisuus ” Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa” 16.5.08 Jyväskylässä (Mustakallio)
- TerveSos-messut 21. – 22.5.08 Jyväskylä (Mustakallio)
- Valtakunnalliset osaamiskeskuspäivät 20.–21.8.08 Vaasa (Mustakallio ja Yli-Hyynilä)
- Keski-suomalaisen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen – hankkeen päätösseminaari 12.9.08 Jyväskylä (Mustakallio ja Yli-Hyynilä), ”viestikapulan” siirto POKEVALle
- Mun oma elämä - Kehitysvammaliiton opintopäivät 16.–17.9.08, Lahti (Mustakallio ja Yli-Hyynilä)
- Henkilökohtaisen avun päivät 30.9.08 – 1.10.08, Helsinki, järjestäjänä Stakes, assistentti.info, Kynnys ry ja Sentteri-hanke. (Mustakallio ja Yli-Hyynilä)
- Projektin tulokset elämään 7.-8.10.08 Helsinki (Yli-Hyynilä)
- Sosiaaliala teknologialla parempaan palveluun -seminaari 30.10.08, Helsinki, järjestäjänä Tikesos-hanke (Mustakallio)
- Puhevammaisten tulkkipalvelu tänään ja tulevaisuudessa seminaari 13.11.08, Helsinki, järjestäjänä PuheTupa-hanke (Mustakallio)
- Asiakkaan ääni kuuluviin – yksilökeskeinen palvelusuunnittelu 26.-27.11.08 ja 5.-6.2.09, Kehitysvammaliitto, Helsinki (Mustakallio)
- Vammaispalvelulaki ja kehitysvammaisuus seminaari 20.-22.8.09, laivaseminaari m/s Gabriella (Mustakallio ja Yli-Hyynilä)
- Soskes-hankkeen päätösseminaari 25.9.09, Jyväskylä (Mustakallio)

- POKEVA-hankkeen päätösseminaari 28.9.2009 Seinäjoki yhteistyössä PAKKI-hankkeen kanssa